

Schoolondersteuningsprofiel

Zwolse Zorgkoepel

2019-2022
Eben-Haëzerschool te Emmeloord

0. Gebruikte begrippen:

0.1. Basiskwaliteit

Inspectienorm: leerprestaties (primair onderwijs) en opbrengsten (voortgezet onderwijs) zijn ten minste voldoende en het onderwijsleerproces of de zorg en begeleiding voldoet op de kernindicatoren.

Het gaat hier om de kwaliteit die elke leerkracht/ elke school vanuit professie minimaal moet bezitten. Deze kwaliteit betreft de gebieden pedagogiek, didactiek, klassenmanagement en leerlingenzorg. Hierop is de leerkracht/school aan te spreken. Deze kwaliteit is verbonden aan de inspectienormen.

0.2. Basisondersteuning

Het door het samenwerkingsverband afgesproken geheel van preventieve en licht curatieve interventies die binnen de onderwijsondersteuningsstructuur van de school (eventueel samen met ketenpartners) planmatig en op een overeengekomen kwaliteitsniveau worden uitgevoerd.

In het landelijk samenwerkingsverband wordt afgesproken welke ondersteuning elke reformatorische leerkracht/school minimaal moet bieden. Een school kan overigens hierboven extra ondersteuning bieden.

0.3. Extra ondersteuning

Alle vormen van onderwijsondersteuning die de basisondersteuning overstijgen. Binnen 'extra ondersteuning' kunnen verschillende typeringen voor het aanbod worden gebruikt, zoals breedte- en diepteondersteuning, lichte en zware ondersteuning, of een indeling in zorgzwaartes.

Datgene wat de school naast de basisondersteuning biedt aan ondersteuning, zonder bovenschoolse instellingen en zonder bekostiging vanuit het swv.

0.4. Schoolondersteuningsprofiel

De door het bevoegd gezag vastgestelde omschrijving van de voorzieningen die zijn getroffen voor de ondersteuning van leerlingen die extra ondersteuning behoeven¹.

In dit profiel beschrijft de school welke ondersteuning zij wel en niet biedt. Dit profiel moet minimaal aansluiten op de basiskwaliteit en de basisondersteuning; daarboven kan ook andere ondersteuning gegeven worden. Dit profiel bepaalt de ondersteuningskracht van de school.

0.5. Basisondersteuningsprofiel

Het landelijk samenwerkingsverband bepaalt per regio welke ondersteuning minimaal geboden wordt op al haar scholen. Hieraan moet de school minimaal beantwoorden.²

0.6. Arrangement

Extra onderwijsondersteuning op maat, met inzet van bovenschoolse voorzieningen, expertise en financiën. Een arrangement kan variëren van licht curatief en tijdelijk van aard tot intensief en langdurend of structureel van aard. Een onderwijs- en zorgarrangement betreft altijd een samenwerking tussen onderwijs en jeugdzorg.

Datgene wat de school extra biedt aan ondersteuning, met behulp van bovenschoolse instellingen en (deels) betaald door het swv.

¹ Deze omschrijving komt uit het wettelijk kader.

² Dit betreft minimaal de basisondersteuning, plus de extra ondersteuning zoals dat binnen de regio is afgesproken.

1. Inleiding

1.1. Totstandkoming schoolondersteuningsprofiel³

Elke school moet een eigen 'onderwijszorgprofiel' bezitten. In dit profiel moeten de volgende drie zaken beschreven worden:

- wat de school op eigen kracht aan leerlingenzorg kan bieden
- wat de school met hulp van derden aan leerlingenzorg kan bieden
- aan welk aanbod van leerlingenzorg de school wil gaan werken (ambitie)
- welke leerlingenzorg de school niet wil (kan) aanbieden

In de Zwolse regio werd besloten in gezamenlijkheid op te trekken en er werd gebruik gemaakt van het aanbod van AVS (Kind op de gang).

1.2. Dwarsverbanden

Het schoolondersteuningsprofiel staat niet op zichzelf maar is een organisch deel van een geheel. We noemen de volgende dwarsverbanden:

- a. Vanuit het kwaliteitsbeleid wordt cyclisch gewerkt met actieplannen. Hierin worden de actieplannen vanuit het profiel meegenomen.
- b. Er is een logische link met de professionalisering in het algemeen en het professionaliseringsplan van onze school in het bijzonder.
- c. Er is een verband met het schoolplan van onze school.
- d. Er is een link naar de Zwolse Zorgmap⁴. Deze krijgt in algemene zin plaats in het A-deel en het B-deel, en vindt ook gestalte in het C-deel van de zorgmap, zoals dat door de individuele school wordt ingevuld.
- e. Er is vanuit onze school een link naar het landelijk samenwerkingsverband, via de Zwolse regio.

1.3. Waarom een schoolondersteuningsprofiel?

In de eerste plaats geeft de beschrijving van het profiel onze school een duidelijke visie op de mogelijkheden die wij aan zorgleerlingen kunnen en willen bieden. Bij het vorm geven aan onze zorgplicht is dit belangrijk. Het helpt onze school om te zorgen dat elke leerling een passende plaats krijgt, waarmee het schoolbestuur c.q. de school haar zorgplicht waarmaakt. Zo weten ook onze ouders waar zij aan toe zijn.

Ook geven de individuele profielen van de scholen van onze Zwolse regio in gezamenlijkheid een beeld van de regionale zorgkracht. Dit biedt mogelijkheden voor gericht regionaal beleid, alsmede het uitwisselen van competenties.

In sommige samenwerkingsverbanden wordt het schoolondersteuningsprofiel ook gezien als een sturingsinstrument bij het verdelen van de financiële middelen: door het koppelen van financiële middelen aan het ondersteuningsaanbod van de school wil men sturen op de zorgkracht van de individuele school. Bewust heeft de Zwolse regio hier niet voor gekozen.

1.4. Waarom moet het schoolondersteuningsprofiel voldoen?

Het referentiekader heeft in een eerdere versie omschreven⁵ waar een profiel aan moet voldoen. De volgende zaken werden genoemd:

³ Eerst werd gesproken over een onderwijszorgprofiel of kortweg 'zorgprofiel'. Op het laatste moment is deze term op aandringen van de PO-raad gewijzigd. Het begrip zorg moest in alle termen veranderd worden in 'ondersteuning'. We gebruiken in dit document gemakshalve vaak het woord 'profiel'.

⁴ De Zwolse Zorgmap is een centraal zorgdocument van de Zwolse Zorgkoepel, dat op alle scholen van onze Zwolse regio wordt gebruikt. Het bevat een A-deel dat de zorg omschrijft in 'algemene criteria van zorg'. Deze criteria gelden op alle bij de zorgkoepel aangesloten voorschoolse instellingen, basisscholen, en het VO. Het B-deel bevat een uitwerking van de criteria naar indicatoren en een algemene beschrijving van de zorg per schoolsoort. Het C-deel is een individuele uitwerking van voorgaande in een schoolspecifiek zorgdocument.

⁵ Referentiekader, versie 3.1., 31 mei 2010. In de eindversie wordt het profiel niet meer uitgewerkt.

- Iedere school heeft een uitgewerkt profiel dat uiting geeft aan de zorgplicht.
- Het profiel beschrijft de bestuurlijk vastgelegde basisondersteuning en de extra ondersteuning.
- Iedere school bewaakt de kwaliteit van het profiel en betreft ouders/deelnemers bij de beoordeling daarvan.
- Er is een dekkend, complementair onderwijszorgaanbod dat onderdeel is van het schoolondersteuningsplan.

1.5. Statisch of dynamisch?

Het profiel van onze school is een momentopname: met de huidige visie en met de huidige mogelijkheden kiest onze school voor dit profiel. Het is echter ook mogelijk om het profiel te zien als een strategisch ontwikkelingsinstrument.

Binnen de Zwolse regio is voor het laatste gekozen. Dat betekent dat het vastgestelde profiel functioneert als een nulmeting. Op deze nulmeting volgt noodzakelijkerwijs een actieplan waarbij onze school beziet hoe zij het huidige profiel wil ontwikkelen.

1.6. Doel van het schoolondersteuningsprofiel

Er zijn in zijn algemeenheid verschillende doelen te omschrijven, afhankelijk van de rol die aan het profiel wordt toegedicht. We noemen:

- a. Het profiel functioneert als een *inventariserend overzichtsinstrument* dat voor een school het zorgaanbod in kaart brengt en ook per regio zicht geeft op het onderwijscontinuüm en op mogelijke witte vlekken.
- b. Het profiel functioneert als een *financieel instrument* dat de basis vormt voor inzet en verdeling van de zorgmiddelen in een samenwerkingsverband.
- c. Het profiel functioneert als een *strategisch ontwikkelingsinstrument* dat per school beschrijft welke zorg de school kan en wil bieden aan de haar aangeboden leerlingen.

Deze gebruikswijzen sluiten elkaar niet uit. Uit het bovenstaande blijkt reeds dat als Zwolse regio is gekozen voor de eerste en de derde opvatting. Wij willen derhalve voor onze school het zorgprofiel gebruiken als een inventariserend overzichtsinstrument én als een strategisch ontwikkelingsinstrument.

1.7. Definitie van het onderwijsondersteuningsprofiel

Er worden verschillende definities gebruikt. De PO-raad beschrijft in aantrekkelijke eenvoud: *‘In het schoolondersteuningsprofiel beschrijft de school haar mogelijkheden om leerlingen te ondersteunen die extra ondersteuningsbehoefte hebben.’*⁶ In de eindversie van het referentiekader⁷ wordt de volgende omschrijving gebruikt: *‘De door het bestuur⁸ vastgestelde omschrijving van de onderwijszorg die een individuele school biedt. Deze zorg bestaat in ieder geval uit de bestuurlijk vastgelegde basiszorg, eventueel uitgebreid met aspecten van meer intensieve of specialistische zorg voor specifieke doelgroepen. Inhoud en ambitie vormen een wisselwerking met het onderwijsondersteuningsplan van het samenwerkingsverband.’*

Tenslotte geeft het referentiekader in haar begrippenlijst aan: *‘De door het samenwerkingsverband vastgestelde omschrijving van de basisondersteuning en de eventuele extra ondersteuning die een individuele school (eventueel in samenwerking met de ketenpartners) biedt.’*

Resumerend is het profiel een beschrijving van de ondersteuning die de school al dan niet kan bieden, verdeeld over basiszorg (groepsniveau), extra ondersteuning (schoolniveau) en arrangementen (bovenschools). In dit profiel beschrijft de school

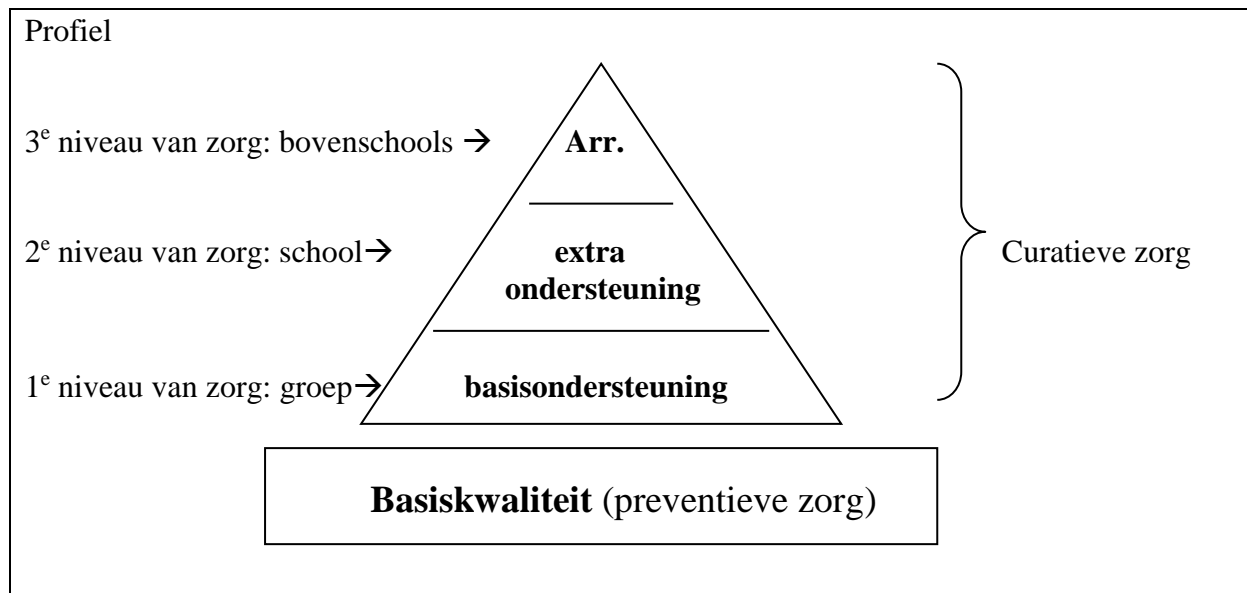
⁶ Instrumentarium, pag 4: paragraaf 2

⁷ Versie februari 2012, pag. 18

⁸ In eerdere versies werd uitgegaan van het swv als vaststeller van het profiel.

wat hij kan, wil en niet kan op het gebied van ondersteuning. Dit profiel bepaalt de ondersteuningskracht van de school.

De Zwolse Hoed⁹ in schema:

1.8. De piramide van ondersteuning

Binnen het landelijk samenwerkingsverband Passend Onderwijs wordt v.w.b. de leerlingondersteuning gebruik gemaakt van de zgn. 'Piramide van ondersteuning'. Het gaat daarbij om zes/zeven stappen:

- Stap 0: de leerkracht in de klas: goed onderwijs
- Stap 1: de leerkracht in de klas: signalering
- Stap 2: de leerkracht in de school: consultatie van collega's
- Stap 3: de leerkracht en de zorgcoördinator: het zorggesprek
- Stap 4: de leerkracht en de expert: zorgteambespreking
- Stap 5: de leerkracht en de expert: het loket
- Stap 6: onderwijs en zorg op maat

Deze piramide loopt eigenlijk parallel met de bovenbeschreven Zwolse Hoed. Stap 0 valt onder de basiskwaliteit. De stappen 1 en 2 vallen onder de basisondersteuning (in de groep). De stappen 3 en 4 vallen onder de extra ondersteuning (schoolniveau). De stappen 5 en 6 vallen onder de arrangementen (bovenschoolse zorg).

⁹ De 'Zwolse Hoed' gaat over de opzet van de zorgstructuur op de Zwolse scholen. Deze is nader uitgewerkt in een aparte notitie. Zie de website.

2. Algemene gegevens

2.1. Contactgegevens Eben-Haëzerschool

- Schooladres: Vogelsant 8, 8303 ZR Emmeloord. Tel. 0527 – 61 25 36
- Postadres: Vogelsant 8, 8303 ZR Emmeloord.
- Bestuursadres: bestuur van de ver. tot het verstrekken van basisond. op r.g. voor de NOP e.o., p/a dhr. A. Dekker, Polarisstraat 17, 8303 AC Emmeloord.

2.2. Onderwijsvisie en onderwijsconcept

Onderwijsvisie

Het belangrijkste doel van ons onderwijs verwoorden we met een omschrijving van Dr. J. Waterink als volgt: “De door God geschapen kinderen dienen we op te voeden en te onderwijzen, in afhankelijkheid van de zegen des Heeren, tot een zelfstandige, God naar Zijn Woord dienende persoonlijkheid, geschikt en bereid om al de gaven, die hij van zijn Schepper ontving, te besteden tot Zijn eer en tot heil van het schepsel, in alle levensverbanden waarin God hem plaatst”. Of, om het met een bijbelwoord te zeggen, “Leer de jongen de eerste beginselen naar de eis zijns wegs” (Spreuken 22:6a).

De godsdienstige opvoeding beperkt zich niet tot de dagopening en de bijbelles, maar moet ons gehele werk en leven doortrekken. In het verlengde hiervan streven we naar het bijbrengen en ontwikkelen van waarden en normen die gegrond zijn op het Woord van God en de Tien Geboden in het bijzonder. Verder zijn hierbij in pedagogische zin belangrijk: het goed leren omgaan met andere kinderen en de volwassenen, het ontwikkelen van eerbied en respect voor Gods schepping.

De school staat in het verlengde van gezin en kerk. Het gezin is het eerste en belangrijkste opvoedingsmilieu, zeker voor het jongere kind. De ouders zijn dan ook in de eerste plaats verantwoordelijk voor de opvoeding van hun kinderen. De kerk is mede van invloed op de geestelijke leiding binnen gezin en school. De Eben-Haëzerschool heeft een ondersteunende taak in het opvoeden en het onderwijzen van de kinderen. Het schoolteam hecht hierbij veel waarde aan een goede samenwerking met de ouders.

Onderwijskundig gezien heeft de school het doel de kinderen, binnen de kaders van de kerndoelen voor het (reformatorisch) primair onderwijs, zodanig op te leiden en zich te laten ontplooiën, dat ze, met de hen geschonken gaven, in het vervolgonderwijs hun leerweg kunnen voortzetten.

Vanuit onze christelijke achtergrond komen we dan tot drie *kernuitspraken* die ons leiden in onze benadering van kinderen:

1. *Elk kind is een uniek schepsel van God en heeft een unieke samenstelling aan gaven en eigenschappen meegekregen. Belangrijke onderwijskundige begrippen voor de kinderen zijn dan:*

- de persoonlijke zingeving – wat is het doel van mijn leven?
- de ontwikkeling van hoofd, hart en handen samen
- een eigen ontwikkelingslijn van kinderen
- de specifieke behoeften van elk kind
- zijn of haar eigen leerstijl
- een natuurlijke nieuwsgierigheid en drang om te leren
- een eigen profiel aan gaven en eigenschappen

2. *Elk kind heeft de Ander en de ander nodig om zijn of haar gaven en eigenschappen zodanig te ontplooien dat ze worden tot eer van zijn Schepper en tot dienst aan zijn naaste en aan zichzelf. Dit dient tot uitdrukking te komen in het:*
 - God dienen
 - hulpvaardig zijn
 - voor anderen zorgen
 - verantwoordelijkheid nemen
 - samenwerken en samen leren
 - delen
 - reflecteren
 - ontwikkelen van zelfstandigheid en zelfvertrouwen
3. *Elk kind heeft de ingeschapen mogelijkheid iets van Gods grote werken te kennen in natuur en cultuur, wat het kind zou moeten brengen tot:*
 - verwonderen en bewonderen
 - ontdekken en onderzoeken
 - zelf ervaren, doen en maken
 - existentieel beleven
 - kennen en erkennen
 - beproeven en toetsen
 - beoordelen en waarderen
 - keuzes maken

Onderwijsconcept

Op basis hiervan zijn we de afgelopen jaren op zoek gegaan naar onderwijsconcepten en -benaderingen die daarbinnen bruikbaar zijn en zijn uitgekomen bij twee concepten, waarvan we de verworvenheden proberen te laten aansluiten: 'Anders Adaptief Onderwijs' en het 'Zwols Model'. Het Anders Adaptief-concept hebben we inmiddels wat aangepast aan onze school.

a. Anders Adaptief Onderwijs: Onderwijsbenaderingen die wij daarbij bruikbaar achten zijn onder andere:

- Krachtige en rijke leeromgevingen, waarin 'verwondering' voor Schepper en schepping nadrukkelijk een plaats krijgt
- Coöperatieve werkvormen

Het is de bedoeling dat de verworvenheden van dit onderwijsconcept het onderwijs van alledag doortrekt. De bovenstaande uitgangspunten komen daarbij steeds meer herkenbaar naar voren.

b. Het Zwols Model.

Het Zwols Model is een differentiatie-model dat voortbouwt op de gedachte van de Aangepaste Leerroutes. Het is een model waarbij binnen de mogelijkheden van de leerkracht zoveel mogelijk tegemoet wordt gekomen aan de eigenheid van elk kind. De zorg aan de individuele leerling staat dan ook centraal. Deze zorg voor de individuele leerling begint in de groep. Professionele leerkrachten moeten beschikken over de vaardigheid om verschillende instructievormen te gebruiken. Te denken valt dan aan het model directe instructie (ook wel genoemd effectieve instructie), aan het gebruik van vormen van zelfstandig werken en toepassing van een omljnd zorgmodel, waarbij zoveel mogelijk wordt tegemoetgekomen aan de eigenheid van het kind (zie verder par. 5.4).

c. Handelings Gericht Werken (Passend onderwijs)

Ook op onze school gaan we handelingsgericht werken invoeren. De uitgangspunten van het handelingsgericht werken zijn:

1. De onderwijsbehoefte van het kind staat centraal.
2. Transactioneel referentiekader d.w.z. dit kind in deze onderwijs- en deze opvoedingssituatie.

3. Aandacht hebben voor het positieve.
4. Constructief samenwerken.
5. Doelgericht werken
6. Systematisch en transparant werken.

Onze school participeert in het landelijke reformatorische samenwerkingsverband Passend Onderwijs. Dit verband is verdeeld over vier regio's; onze school maakt deel uit van de Zwolse regio onder de naam 'Zwolse Zorgkoepel'.

2.3. Kengetallen laatste vier jaar

Deze worden apart vermeld in bijlage 1

3. Basisondersteuning

3.1. Basiskwaliteit van het onderwijs

Elke leerkracht moet beschikken over een omschreven basiskwaliteit. Het gaat daarbij concreet om:

- De eisen zoals die vastgesteld worden door de inspectie
- De eisen uit de indicatoren 'Zorg en Begeleiding' van de inspectie
- De eisen voor leerkrachten uit het Besluit bekwaamheidseisen

We conformeren ons als school aan de door de Zwolse Zorgkoepel omschreven en vereiste basiskwaliteit. Daarboven wordt elke leerkracht van onze school in staat geacht om 'basiszorg' te geven. Wat het begrip 'basiszorg' precies inhoudt, staat niet in de wet omschreven. Het referentiekader omschrijft: 'Het geheel van preventieve en lichte curatieve interventies die binnen de onderwijszorgstructuur van de school planmatig en op een overeengekomen kwaliteitsniveau worden uitgevoerd.' Dit betekent voor een individuele leerkracht het geven van goed onderwijs, het kunnen geven van preventieve zorg en het kunnen geven van lichte curatieve zorg.

3.2. Preventie en lichte curatieve interventies

De Zwolse Zorgkoepel heeft voor de aangesloten basisscholen een basisprofiel vastgesteld. Hierin worden de volgende zaken verwoord:

- het tijdig signaleren van leerproblemen
- een aanbod voor leerlingen met leerproblemen (w.o. rekenen, taal en lezen)
- een aanbod voor leerlingen met onrust en concentratieproblemen
- een aanbod voor leerlingen met dyslexie en/of dyscalculie
- een aanbod voor leerlingen met meer dan gemiddelde intelligentie
- een aanbod voor leerlingen met een minder dan gemiddelde intelligentie
- een aanbod voor leerlingen met astma
- een aanbod voor leerlingen met hyperactiviteit (waaronder ADHD)
- een aanbod voor leerlingen met aandachtsproblemen (inc. lichte vormen van autisme, PDD-NOS, Gilles de la Tourette)
- een aanbod voor leerlingen met (beginnende) gedragsproblemen
- een aanbod voor leerlingen in samenwerking met ketenpartners.

Voor al deze kinderen wil onze school een adequaat onderwijszorgaanbod bieden. De grenzen van onze ondersteuning worden bepaald door de mate van het probleem, de mogelijkheden van de leerkracht, de mogelijkheden binnen de groep (bijvoorbeeld het aantal reeds aanwezige zorgleerlingen) en de mogelijke randvoorwaarden.

Voor het grootste deel kan onze school aan dit basisprofiel beantwoorden. Hiaten in dit profiel zijn onderwerp van scholing en professionalisering. In de bijlage wordt dit nader aangegeven.

Daarnaast omschrijft het Zwolse basisprofiel de volgende eisen, waaraan wij als school beantwoorden:

- de school is fysiek toegankelijk voor leerlingen met een (meervoudige) lichamelijke handicap
- de school beschikt over een protocol voor medicijngebruik
- de school gebruikt een samenhangend systeem van genormeerde instrumenten en procedures voor het volgen van de prestaties en de ontwikkeling van de leerlingen
- de leraren volgen en analyseren systematisch de voortgang in de ontwikkeling van leerlingen

- de school bepaalt o.b.v. analyse van de verzamelde gegevens de aard van de zorg
- de school voert de zorg planmatig uit
- de school evalueert de effecten van de zorg
- de school zoekt de structurele samenwerking met ketenpartners waar noodzakelijke interventies op leerlingniveau haar eigen kerntaak overstijgen

Voor een nadere omschrijving en uitwerking hiervan verwijzen wij naar het reeds genoemde C-deel van de zorgmap.

Hierbij geldt dat de school dit alles uitvoert binnen de school, onder regie en verantwoordelijkheid van de school, soms met inzet van expertise van ketenpartners, zonder indicatiestelling en zonder extra middelen.

3.3. Ondersteuningsstructuur

De ondersteuning van zorgleerlingen vindt plaats op verschillende niveaus. Het primaat ligt bij de preventieve ondersteuning. Goed les geven staat hierbij voorop, gevolgd door het tijdig signaleren en analyseren van problemen. Mochten zich problemen aandienen dan wordt hier zo snel mogelijk op geanticipeerd door het geven van basiszorg in de groep. Belangrijk is dat de onderwijsbehoefte van het kind centraal staat bij het vinden van een passend onderwijsaanbod en niet het probleem. We noemen dit het eerste niveau van zorg.

Als de gegeven ondersteuning niet het gewenste resultaat oplevert, wordt op schoolniveau gezocht naar de juiste ondersteuning. Hierbij vervult de zorgcoördinator van de school een centrale rol. Zij dient als mediair of 'spin in het web'. Leerlingbespreking en groepsbespreking zijn hierbij goede hulpmiddelen. Ook collegiale consultatie en maatjeswerk worden genoemd. Er wordt op deze wijze gezocht naar adequate ondersteuning op schoolniveau. Zo nodig kan hierbij de hulp gebruikt worden vanuit de sbd middels geplande consultaties. We noemen dit het tweede niveau van zorg.

Mocht onverhoopt de geboden ondersteuning niet toereikend te zijn, dan wordt bovenschols gezocht naar ondersteuning. Dit kan bestaan uit nader onderzoek, het aanvragen van Ambulante Begeleiding, het gebruiken van naburige expertise op andere basisscholen van ons verband, alsmede het verwijzen naar een school voor speciaal basisonderwijs of speciaal onderwijs. Het Zwolse Zorgloket speelt hier een belangrijke rol. We noemen dit het derde niveau van zorg.

De praktische uitwerking van deze zorgstructuur staat uitgewerkt in het C-deel van onze Zwolse Zorgmap. Hierin is ook een sociale kaart opgenomen.

3.4. Planmatig werken

Op de bovenbeschreven wijze hanteert onze school een goede manier om na te gaan welke onderwijsbehoefte onze leerlingen hebben. Op deze wijze kan een passend onderwijsaanbod gecreëerd worden: primair op onze eigen school, en waar nodig een onderwijsaanbod elders. Zo nodig wordt daarbij externe expertise ingeschakeld.

Zoals aangegeven in de paragraaf 'basiskwaliteit' zijn de standaarden van de onderwijsinspectie (Zorg en begeleiding) mede leidend. We benoemen nog het denken vanuit de uitgangspunten Handelings Gericht Werken. Onze school heeft zich hierop destijds geschoold onder regie van het samenwerkingsverband. Er was een cursusaanbod voor de zorgcoördinatoren en aansluitend een serie teamvergaderingen over de genoemde uitgangspunten.

Het B-deel van de Zwolse Zorgmap werkt de 20 algemene criteria van zorg uit het A-deel verder uit in concrete indicatoren. Deze indicatoren worden mede gebruikt binnen het kwaliteitsbeleid. De resultaten van deze kwaliteitsmeting zijn voedend voor onze school en worden ook gecommuniceerd met de Zwolse Zorgkoepel en het

landelijk verband. De gebleken hiaten in het profiel en de resultaten van de meting dienen mede als basis voor het cyclisch werken met actieplannen.

4. Extra Ondersteuning

4.1. Deskundigheid

De zorgkracht van onze school is een optelsom van enerzijds een goede zorgstructuur en anderzijds de deskundigheid van de individuele leerkrachten. In paragraaf 3.3. is reeds geschreven over de opzet van de zorgstructuur. De deskundigheden van de leerkrachten zijn gespreid over verschillende gebieden. De professionalisering is er op gericht zoveel mogelijk knowhow te mobiliseren en een zo breed mogelijk aanbod te creëren. Overigens kunnen de omstandigheden er ook toe leiden om het aanbod (tijdelijk) in te krimpen.

4.2. Voorzieningen en arrangementen

Bij de meting van AVS is onderzocht voor welke problematieken onze school een passend onderwijsondersteuningsaanbod heeft c.q. wil hebben. Hieronder ziet u in schema wat daarbij de keuze van de school was.

Na analyse op samenwerkingsverband-niveau is voor alle basisscholen van ons reformatorisch samenwerkingsverband Zwolle een basisprofiel overeengekomen. Dit is zichtbaar gemaakt in de grijze vakken 12-22. Natuurlijk gelden hierbij de restricties zoals verwoord in paragraaf 3.2.

De uitwerking van dit aanbod is te vinden in bijlage 7.2. Hierin wordt per categorie geconcretiseerd hoe de school de vereiste tijd en aandacht biedt, alsmede de praktische consequenties qua extra ondersteuning, fysieke inrichting, beschikbare instrumenten en materialen.

	Onderwerp	Licht	Middel	Zwaar	Ambitie
1	Zeer slechtziende kinderen	X	X		
2	Blinde kinderen				
3	Slechthorende kinderen	X	X		
4	Slechthorende kinderen, taal/spaakprobl.				
5	Verstandelijk gehandicapte kinderen	X			
6	Kinderen met Downsyndroom	X			
7	Kinderen met epilepsie	X	X		
8	Lichamelijk gehandicapte kinderen	X	X		
9	Kinderen met PTTS/dissociatieve kinderen	X			
10	Kinderen met reactieve hechtingsstoornis	X	X		
11	Kinderen met PDD-NOS	X	X		
12	Kinderen met ADHD	X	X		
13	Kinderen met Gilles de la Tourette	X			
14	Kinderen met (faal)angst	X	X	X	
15	Kinderen met onrust/concentratieproblemen	X	X		
16	Kinderen met leerproblemen / astma	X	X		
17	Kinderen met dyslexie	X	X	X	
18	Kinderen met NLD	X			
19	Kinderen met lees- en taalproblemen	X	X		
20	Hoogbegaafde kinderen	X	X		
21	Gedragsproblemen hoogbegaafde kinderen	X			

4.3. Externe zorgarrangementen

Onze school maakt onderdeel uit van een zorgnetwerk. Daarmee kan die hulp worden ingeschakeld die nodig is om te beantwoorden aan de ondersteuningsbehoefte van elke leerling. Het gaat om externe deskundigen bij wie en door wie deze ondersteuning geboden kan worden. In paragraaf 3.3. werden hier al voorbeelden van genoemd. De uitwerking hiervan is te vinden in het reeds genoemde C-deel van de Zwolse Zorgmap.

5. Randvoorwaarden

5.1. Communicatie

Van groot belang is de communicatie naar onze ouders; het betreft immers hún kinderen. Dit contact vindt primair plaats tussen groepsleerkracht en ouders, en daarna door de zorgcoördinator. Daarnaast is er de communicatie naar de externe hulpverleners van sbd, Loket, CJG e.d. Hierin speelt onze zorgcoördinator een centrale rol.

Het ondersteuningsprofiel is basis voor de communicatie met onze ouders. Op basis van ons profiel kan uitgelegd worden wat onze school wel of niet voor hun kind kan betekenen. Als ouders hun kind aanmelden bij onze school, dient het ondersteuningsprofiel mede als basis voor de afweging of onze school de onderwijs-ondersteuning kan bieden waaraan hun kind behoefte heeft. Het ondersteuningsprofiel zal vrijwel nooit direct en eenduidig een antwoord bieden op die vraag; ieder kind en iedere situatie is uniek. Toch zal het ondersteuningsprofiel helpen om een beargumenteerde afweging te maken.

In zijn algemeenheid is in de schoolgids opgenomen welke ondersteuningsmogelijkheden de school heeft. Deze samenvatting van het ondersteuningsprofiel bestaat uit de weergave van de basisondersteuning die afgesproken is in het samenwerkingsverband, en waaraan onze school voldoet, aangevuld met een beknopte weergave van de extra ondersteuning die onze school kan bieden. (N.B. Ook hier wijzen we weer op de restrictie uit paragraaf 3.2.

5.2. Tijd

Er zijn in het zorgplan algemene afspraken gemaakt over het minimale aantal beschikbare uren voor de zorgcoördinatie en RT. Hierin wordt uitgegaan van 3 minuten per leerling IB en 6 minuten RT. Samen 9 minuten per leerling. Het niveau van de zorgcoördinator speelt hierin een rol: hoe hoger het niveau, des te meer uren er nodig zijn voor bijvoorbeeld allerlei (coachings)gesprekken. Vorig schooljaar heeft Jannine Würsten onderzoek gedaan naar het aantal uren IB bij ons op school. Zie onderstaande tabel.

	Aantal groepen	Aantal leerlingen	Aantal uren aanstelling	Aantal uren naar richtlijn Berséba	Aantal uren werkelijk
Nancy (gr. 4-8)	6	164	18 uur en 50 min	27,3 uur – RT 12 1/3= 15 uur	18 uur en 50 min
Matthea (gr. 1-3)	4	95	9 uur	15,5 uur – RT 6 uur= 9,5 uur	Meer dan 9 uur
Totaal	10	259	27 uur en 50 min	24,8 uur	

5.3. Scholing en professionalisering

Eerder al aangegeven dat van onze scholen verwacht wordt dat er ontwikkeling plaats heeft van het profiel. De profielmeting van AVS is geactualiseerd zoals eerder hierboven beschreven. Hierin is aangegeven wat onze school op dit moment aan kan, en wat niet. Maar ook is aangegeven waar onze ambities liggen: Waaraan kan onze school werken als zij haar zorgkracht wil vergroten?

6. Conclusie en ambities

Uit de vaststelling van ons zorgprofiel trekken wij de volgende conclusies:

Wij als school mogen dankbaar zijn met wat we nu hebben. Het team voelt zich verantwoordelijk voor de leerlingenzorg en is bereid tot verandering/aanpassing/actie. Ondanks dit is er nog genoeg te leren, het onderwijs blijft immers in beweging. De komende jaren willen we ons hier dan ook op richten; wat kan er nóg beter? Om zo het optimale binnen onze grenzen te bieden. Hierbij is aansturing en borging érg belangrijk! En onthoud: zorgen moet je niet maken, zorgen moet je DOEN! En daarnaast: niet het vele is goed, het goede is veel. Weet wat je doet!

Ten aanzien van ons zorgprofiel formuleren wij de volgende werkpunten:

- Ons team enthousiast houden, ze aanmoedigen en sturen (in bijvoorbeeld scholing).
- Deze scholing en speerpunten daadwerkelijk uitvoeren. Het zal dan voornamelijk gaan om meer stoornissen helder in kaart brengen. Verder willen we hierbij aangeven dat we onze scholing af willen stemmen op de leerlingen met speciale behoeften die op onze school zitten en komen.
- Onze visie als school helder hebben en houden.
- Cito is voor ons leidend, maar niet doorslaggevend. Er wordt gekeken naar cito en methodetoetsen om met behulp daarvan de zorg voor de leerling af te stemmen.
- Het verlangen naar inclusief onderwijs vinden wij belangrijk mits daarmee de belangen van de leerling(en) en leerkracht(en) gediend worden.

Bijlagen

7.1. Kengetallen

7.2. Uitwerking per categorie

Bijlage 7.1 Kengetallen

Onderstaand de kengetallen van onze school over de laatste vier jaar. Waar dat relevant is wordt ook vermeld wat het gemiddelde is van het Reformatorisch samenwerkingsverband Zwolle.

7.1.1. Aantal leerlingen van de school

	1-10-2018	1-10-2017	1-10-2016	1-10-2015
Aantal lln.	246	255	257	249
Gewogen lln.	19	21	19	17

7.1.2. Inspectieverslagen

	Begeleiding		Zorg	
score	75	(79)	75	(74)

7.1.3. Aantal verwijzingen s(b)o

	2017-2018	2016-2017	2015-2016	2014-2015
Aantal lln.	0	1	1	0

7.1.4. Aantal ingekochte uren consultatie

	2017-2018	2016-2017	2015-2016	2014-2015
Aantal uren	88	78	64	54

7.1.5. Aantal gebruikte onderzoeken

	2017-2018	2016-2017	2015-2016	2014-2015
Aantal onderz.	2	0	0	0

7.1.6. Aantal leerlingen AB vanuit het swv

	2017-2018	2016-2017	2015-2016	2014-2015
Aantal lln.	2	5	6	7

7.1.7. Eindtoets Cito

	2017-2018	2016-2017	2015-2016	2014-2015
Score	538,8	535,2	539,5	537,3
Gemidd. swv		537,2	535,5	537,0

7.1.8. Cito-toets rekenen

	2016-2017	2014-2015	2012-2013	2010-2011
Score	6,6	7,1	7,7	7,6
Gemidd. swv	6,8	7,3	8,0	7,7

7.1.9. Citotoets Begrijpend Lezen

	2016-2017	2014-2015	2012-2013	2010-2011
Score	7,2	7,7	7,7	7,8
Gemidd. swv	6,8	7,5	7,7	7,4

7.1.10. Citotoets Spelling

	2017-2018	2015-2016	2013-2014	2011-2012
--	-----------	-----------	-----------	-----------

Score		7,9	8,0	7,9
Gemidd. swv		7,9	8,1	7,9

7.1.11. Citotoets Lezen

	2017-2018	2015-2016	2013-2014	2011-2012
Score	7,2	7,4	7,4	7,2
Gemidd. swv	7,8	7,8	7,8	7,7

7.1.12. Aantal arrangementen per cluster

	Cluster 1	Cluster 2	Cluster 3	Cluster 4
Aant. 1-03-19	0	1	1	0

7.1.13. Aantal dyslexieverklaringen

	2017-2018	2016-2017	2015-2016	2014-2015
Aantal	7	12	11	10

7.1.14. Aantal leerlingen met ontwikkelingsperspectief

	2017-2018	2016-2017	2015-2016	2014-2015
Aantal lln.	5	3	0	0

7.1.15. Diversen

Aantal uren IB	27 uur + 50 min		
Aantal uren RT	44		
Fte-gegevens			
Oudertevredenheid	Eens per twee jaar afgenomen.		
Leerlingtevredenheid	Jaarlijks door de directeur.		

De Zwolse Zorgkoepel

Orthobeelden

Beschrijving van orthobeelden
t.b.v. het
schoolondersteuningsprofiel

Bijlage 7.2 Uitwerking per categorie

Categorie 1: Zeer slechtziende leerlingen

Omschrijving:

Er zijn 350.000 blinde en slechtziende mensen; het aantal neemt toe door vergrijzing diabetes. Er is verschil in gradatie:

- Matige visusdaling: een gezichtsvermindering van 30-10%
- Ernstige visusdaling: een gezichtsvermindering van 10-5%
- Zeer ernstige visusdaling: een gezichtsvermindering van 4-2%

Als een leerling minder dan 10% ziet, wordt hij blind genoemd. (Sommigen hanteren een grens van 5%). Leerlingen die blind zijn, kunnen vaak nog wel het verschil zien tussen licht en donker. Bij een gezichtsvermindering tot 30% kan een bril nog voldoende corrigerend fungeren; van 30-10% spreekt men van slechtziende kinderen. De zeer slechtziende leerling kan zich de ziende wereld niet (volledig) eigen maken. Hij kan daardoor niet volledig participeren in het onderwijsleerproces. Daarnaast speelt ook de sociaal-emotionele component een rol. Er is veelal een beperkt voorstellingsvermogen bij abstracte begrippen, en er bestaat het verschijnsel van 'lege' taal (ongevulde begrippen).

Ondersteuningsbehoefte:

- De leerling heeft veel behoefte aan concreet materiaal.
- Het onderwijs dient ook gericht te zijn op maatschappelijke participatie: zelfstandigheid, zelfredzaamheid en de sociale component.
- De leerling heeft behoefte aan betekenisvol onderwijs.
- De leerling heeft behoefte aan concreet, werkelijkheidsgetrouw materiaal en een werkelijkheidsgetrouwe situatie.
- De leerling heeft behoefte aan passende optische en digitale hulpmiddelen.
- De leerling heeft behoefte aan een voorspelbare, geordende, rijke leeromgeving.
- De leerling heeft behoefte aan de versterking van compenserende vaardigheden.
- De leerling heeft behoefte aan een vaste plaats voor in de klas.

Leerkrachtvaardigheden:

- De leerkracht moet beschrijvend en beeldend kunnen uitleggen.
- De leerkracht moet de transfer abstract concreet kunnen maken.
- De leerkracht moet in zijn gedrag voorspelbaar zijn.
- De leerkracht moet adaptief en uitdagend kunnen onderwijzen.
- De leerkracht moet de juiste ondersteuning kunnen geven.
- de leerkracht moet divergent kunnen differentiëren naar de individuele leerbehoefte.

Overige aandachtspunten:

Ongeveer 25% van de kinderen met een visuele beperking bezoekt de cluster 1 school. De rest (voornamelijk slechtziende kinderen) volgt thuisnabij onderwijs met hulp vanuit de cluster 1 school.

Samenwerking:

- Indien mogelijk een maatje naast de leerling (herhalen van instructie, bijwijzen bij klassikale instructie, bij klassikaal lezen, enz.).
- Samenwerken met de ambulante begeleider van cluster 1.

Aandacht en tijd:

- Intensieve aandacht en instructie, evenals extra oefen- en verwerkingstijd.

- Ondersteuning door een ambulant begeleider uit Cluster 1 is gewenst/noodzakelijk.

Gebouw/voorzieningen:

- het gebouw moet obstakelvrij zijn.
- markeer glazen deuren.
- Trappen en afstapjes gemarkeerd met contrasterende kleuren.
- Optimale verlichting.
- Koppelen van eigen laptop aan het digibord.
- Een 'vaste' inrichting op het plein. Obstakels moeten gemarkeerd worden met contrasterende kleuren.

Literatuur/sites:

www.visio.org

www.bartimeus.nl

Categorie 2: Blinde leerlingen

Omschrijving:

Er zijn 350.000 blinde en slechtziende mensen; het aantal neemt toe door vergrijzing diabetes. Er is verschil in gradatie:

- Matige visusdaling: een gezichtsvermindering van 30-10%
- Ernstige visusdaling: een gezichtsvermindering van 10-5%
- Zeer ernstige visusdaling: een gezichtsvermindering van 4-2%

Als een leerling minder dan 10% ziet, wordt hij blind genoemd. (Sommigen hanteren een grens van 5%). Leerlingen die blind zijn, kunnen vaak nog wel het verschil zien tussen licht en donker. Bij een gezichtsvermindering tot 30% kan een bril nog voldoende corrigerend fungeren; van 30-10% spreekt men van slechtziende kinderen. De zeer slechtziende leerling kan zich de ziende wereld niet (volledig) eigen maken. Hij kan daardoor niet volledig participeren in het onderwijsleerproces. Daarnaast speelt ook de sociaal-emotionele component een rol. Er is veelal een beperkt voorstellingsvermogen bij abstracte begrippen, en er bestaat het verschijnsel van 'lege' taal (ongevulde begrippen).

Ondersteuningsbehoefte:

- De leerling heeft veel behoefte aan concreet materiaal.
- Het onderwijs dient ook gericht te zijn op maatschappelijke participatie: zelfstandigheid, zelfredzaamheid en de sociale component.
- De leerling heeft behoefte aan betekenisvol onderwijs.
- De leerling heeft behoefte aan concreet, werkelijkheidsgetrouw materiaal en een werkelijkheidsgetrouwe situatie.
- De leerling heeft behoefte aan passende optische (brillen en kijkers), vergrotingen, en digitale hulpmiddelen.
- De leerling heeft behoefte aan contrastvergroterende maatregelen (licht).
- De leerling heeft behoefte aan een voorspelbare, geordende, rijke leeromgeving.
- De leerling heeft behoefte aan de versterking van compenserende vaardigheden.
- De leerling heeft behoefte aan een vaste plaats voor in de klas.

Leerkrachtvaardigheden:

- De leerkracht moet beschrijvend en beeldend kunnen uitleggen.
- De leerkracht moet de transfer abstract concreet kunnen maken.
- De leerkracht moet in zijn gedrag voorspelbaar zijn.
- De leerkracht moet adaptief en uitdagend kunnen onderwijzen.
- De leerkracht moet de juiste ondersteuning kunnen geven.
- de leerkracht moet divergent kunnen differentiëren naar de individuele leerbehoefte.

Overige aandachtspunten:

Ongeveer 25% van de kinderen met een visuele beperking bezoekt de cluster 1 school. De rest (voornamelijk slechtziende kinderen) volgt thuisnabij onderwijs met hulp vanuit de cluster 1 school. Blinde kinderen volgen veelal het onderwijs in een cluster 1 voorziening. Het is belangrijk om te weten dat onderwijstaken zoals lezen en het opzoeken van informatie veel tijd en energie vragen van iemand die een visuele beperking heeft. Leerlingen hebben daarom recht op extra tijd bij alle toetsen.

Samenwerking:

- Indien mogelijk een maatje naast de leerling (herhalen van instructie, bijwijzen bij klassikale instructie, bij klassikaal lezen, enz.).
- Samenwerken met de ambulante begeleider van cluster 1.

Aandacht en tijd:

- Intensieve aandacht en instructie, evenals extra oefen- en verwerkingstijd.
- Ondersteuning door een ambulante begeleider uit Cluster 1 is gewenst/noodzakelijk.

Gebouw/voorzieningen:

- het gebouw moet obstakelvrij zijn.
- markeer glazen deuren.
- Trappen en afstapjes gemarkeerd met contrasterende kleuren, indien lichtperceptie aanwezig zijn.
- Optimale verlichting, indien lichtperceptie aanwezig zijn.
- Aangepaste optische en digitale voorzieningen.
- Een 'vaste' inrichting op het plein.

Literatuur/sites:

www.visio.org

www.bartimeus.nl

www.dedicon.nl

Categorie 3: Slechthorende en dove leerlingen

Omschrijving:

Het betreft kinderen die permanent slechthorend of doof zijn en gehoorapparaten of een CI (= cochleair implantaat) dragen vanwege een gehoorverlies. De oorzaak en de ernst van het gehoorverlies kunnen verschillen. Apparatuur kan het gehoorverlies nooit volledig compenseren. Ze horen geluiden en spraak niet alleen zachter maar ook anders. Ze moeten zich inspannen om te luisteren, het vraagt veel concentratie. In een rustige situatie komen ze dan vaak nog wel tot redelijk goed spraak-verstaan in combinatie met spraak-afzien, maar in een meer rumoerige situatie is dat vaak heel moeilijk voor ze en missen ze veel informatie. Incidenteel leren is over het algemeen niet mogelijk. Dit kan gevolgen hebben voor de spraak- taalontwikkeling, voor het leerproces en voor de sociaal-emotionele ontwikkeling.

Ondersteuningsbehoefte:

- De leerling heeft behoefte aan ondersteuning bij zijn communicatieve redzaamheid:
 - o optimaliseren van voorwaarden voor het goed verstaan en begrijpen van de instructie, van wat er wordt gezegd: o.a. door visuele ondersteuning, extra afstemming tussen leerkracht en leerling, meer tijd voor informatie-verwerking;
 - o optimaliseren van mondelinge taalvaardigheid: verstaanbaarheid, woordenschat, zinsvorming/grammatica, verhaalopbouw, begrip van figuurlijk taalgebruik, grapjes
 - o aandacht voor verbale weerbaarheid, o.a. in conflicten;
 - o omgaan met apparatuur begeleiden.
- De leerling heeft behoefte aan het stimuleren van de sociaal-emotionele ontwikkeling:
 - o interactie/contact met klasgenoten(samenspelen, samenwerken);
 - o omgaan met en uiten van gevoelens;
 - o hulp bij ontwikkelen positief zelfbeeld en ondersteuning bieden bij het omgaan met de beperking, o.a assertiviteit in vragen om herhaling en uitleg.
- De leerling heeft behoefte aan het optimaliseren van leermogelijkheden:
 - o instructie in een rustige setting geven, evt. herhaalde en/of verlengde instructie geven;
 - o preteaching bij verhalen, van klassikale instructielessen, bij zaakvakken, en dergelijke;
 - o extra oefening en herhaling bieden in een rustige omgeving;
 - o aandacht voor leren lezen, begrijpend lezen, spelling, en taalgerelateerde vakken, Engels.

Leerkrachtvaardigheden:

- Aandacht trekken voordat de instructie begint (bijv. de naam noemen, attentiesignaal geven).

- Korte en duidelijke instructie geven, waarbij zoveel mogelijk visuele ondersteuning wordt geboden: software, ondersteunende gebaren, tekenen / verbeelden / pictogrammen.
- Zoveel mogelijk werken met concreet materiaal. Extra controle van begrip bij de leerling.
- Wijze van spreken: rustig en duidelijk spreken, leerling aan kijken tijdens het spreken, stilstaan, niet tegelijkertijd spreken en schrijven op het bord . Gebruik lichaamstaal.
- Bij kring-/klassengesprekken naam noemen van degene die de beurt krijgt, kort samenvatten of herhalen wat is gezegd door klasgenoten.
- Zorgen voor een rustige werk-/leeromgeving (omgevingslawaaï verminderen/vermijden)
- Mogelijkheden scheppen voor betekenisvolle contacten met klasgenoten, juist ook in informele situaties (op de gang, op het plein, enz.)
- Regelmatig positieve feedback geven
- Structuur bieden: Overzichtelijk werken, zorgen voor een voorspelbare omgeving en voorspelbaar gedrag tonen.
- Bereidheid apparatuur te dragen en te gebruiken of een gebaren-/schrijftolk in de klas te ontvangen bij zwaarder beperkte leerlingen.

Overige aandachtspunten:

- Kinderen met gehoorproblemen kunnen ook problemen hebben met het evenwichtsorgaan.
- Door de extra inspanning die kinderen met gehoorproblemen moeten leveren om alles te kunnen volgen, zijn ze eerder vermoeid. Zorg voor afwisseling van de activiteiten.

Samenwerking:

- Indien mogelijk een maatje naast de leerling (herhalen van instructie, bijwijzen bij klassikale instructie, bij klassikaal lezen, enz.)
- Samenwerken met de ambulante begeleider van cluster 2

Aandacht en tijd:

- Intensieve aandacht en instructie, evenals extra oefen- en verwerkingstijd.
- Ondersteuning door een ambulante begeleider uit Cluster 2 is gewenst/noodzakelijk

Gebouw/voorzieningen:

- Om stoorgeluiden te vermijden:
 - o Ligging van het lokaal belangrijk: liever niet aan het (kleuter-)plein of langs een drukke straat.
 - o Zorgen voor een goede akoestiek in het lokaal (vloerbedekking, gordijnen, open kasten, prikboards langs de achterwand, viltjes onder de stoelen, enz.).

- Zoemgeluiden van ventilatie, beamer en/of computers vermijden

Literatuur/sites:

- www.kentalis.nl
- <http://speciaalonderwijs.kennisnet.nl/zoekenindeorthotheek/handicaps/gehoor>
- <http://www.educatie.onderzoek.hu.nl/Data/Lectoraten/~media/KENNISCENTRA/Documents/FE/Lectoraat%20Dovenstudies/Slechthorendheid%20op%20de%20basisschool%20LDS%202010.ashx>
- brochure: 'Een slechthorende leerling in het reguliere onderwijs', Fenac (www.fenac.nl)
- verdere informatie via de ambulante begeleider te verkrijgen

Categorie 4: Slechthorende leerlingen, taal/spraakproblemen

Omschrijving:

De leerling heeft een informatieverwerkingsprobleem. Hij kan zich de wereld van communicatie niet (volledig) eigen maken. Hij kan niet volledig participeren. Een sociaal emotioneel component is aanwezig. Deze beperking komt minder duidelijk naar voren. Leerling kan een probleem ontwikkelen b.v. frustratie, faalangst, teruggetrokkenheid, onzekerheid.

Spraak- en taalproblemen kunnen vele oorzaken hebben. Motorische vaardigheid, erfelijkheid en neurologische processen spelen een rol bij de ontwikkeling van spraak en taal. Vaak kan de oorzaak van een spraak- of taalprobleem niet eenvoudig aangetoond worden. De oorzaak is niet toe te schrijven aan een laag IQ. Behandeling van spraak- en taalproblemen leidt in veel gevallen tot een betere communicatie. De kans op succes wordt groter als de problemen op jonge leeftijd worden onderkend en behandeld.

Ondersteuningsbehoefte:

- De leerling heeft behoefte aan een duidelijke, korte instructie, waar nodig herhaald.
- De leerling heeft behoefte aan visuele ondersteuning en concreet lesmateriaal.
- De leerling heeft behoefte aan een plek in de klas dicht bij de leerkracht.
- De leerling heeft behoefte aan extra ondersteuning bij het ontwikkelen van de communicatieve en sociale vaardigheden, het ontwikkelen van woordenschat, leesbegrip, figuurlijk taalgebruik, stelvaardigheden, zinsbouw- en grammatica en uitdrukking van emoties.
- De leerling heeft behoefte aan extra ondersteuning bij zelfreflectie.

Leerkrachtvaardigheden:

- De leerkracht is extra alert op de ondersteuningsbehoefte van de leerling, omdat deze vaak door de leerling niet goed aangegeven kan worden.
- De leerkracht checkt of de leerling de opdrachten begrijpt.
- De leerkracht zorgt voor beeldmateriaal.
- De leerkracht zorgt voor eenduidige termen.
- De leerkracht zorgt ervoor dat de groep op de hoogte is en begrip heeft voor wat ESM voor de leerling inhoudt.
- De leerkracht heeft begrip en oog voor de problematiek van de leerling.

Overige aandachtspunten:

- Kinderen met Ernstige Spraak/taal Moeilijkheden (ESM) hebben moeite om de belevingswereld en communicatie tussen medeleerlingen te begrijpen, hierdoor is sociale isolatie een risico.
- Kinderen met ESM hebben regelmatig ook een stoornis in het autismespectrum.

Samenwerking:

Indien mogelijk een maatje. Regelmatig wisselen met maatjes.

Aandacht en tijd:

Extra instructie is noodzakelijk.

Gebouw/voorzieningen:
Literatuur/sites: www.kentalis.nl ; www.kletsniet.nl

Categorie 6: Verstandelijk gehandicapte leerlingen

Omschrijving:

Zwakbegaafdheid (70<IQ<90):

Lichte belemmering van de ontwikkeling op verschillende niveaus (intellectueel, emotioneel, sociaal, motorisch), maar op school het meest zichtbaar in het achterblijven van de opname en verwerking van de lesstof; minder snel beklijven van informatie, een ondergemiddeld begripsniveau en een vertraagde informatieverwerkingssnelheid. Het leerrendement is ca. 75%.

Er is ook sprake van een ondergemiddeld vermogen tot reflecteren op eigen gedrag en dat van een ander. Het sociaal inzicht en de leerbaarheid zijn licht belemmerd en leiden, samen met een beperktere emotionele inhibitie (remming), vaker tot conflicten. Er is sprake van een ondergemiddelde zelfredzaamheid.

Licht verstandelijke beperking (50<IQ<70):

Zie hierboven, maar op alle gebieden een sterkere belemmering en een disharmonischer ontwikkelingsprofiel, resulterend in een leerrendement van ca. 50%, maar met een grotere spreiding over de vakgebieden.

Het vormgeven van relaties en vriendschappen is sterker beperkt, waardoor de sociale en maatschappelijke wereld is verkleind (isolatie is een groot risico), met psychische problemen als gevolg.

Ondersteuningsbehoefte:

Zwakbegaafdheid (70<IQ<90):

- De leerling heeft meer instructie- en verwerkingstijd nodig, als ook meer herhaling en uitleg.
- De leerling heeft grotere behoefte aan het concreet en praktisch maken van de lesstof.
- De leerling heeft behoefte aan eenduidige en kortere, minder samengestelde boodschappen.
- De leerling heeft behoefte aan visuele ondersteuning van de communicatie.
- De leerling heeft behoefte aan heldere omgangsregels, externe sturing en toelichting op eigen gedrag en dat van de ander.
- De leerling heeft behoefte aan meer en explicieter oefenen van sociale vaardigheden en redzaamheid.

Licht verstandelijke beperking (50<IQ<70):

- Idem als hierboven, maar met een sterkere behoefte op alle gebieden.
- De focus van het onderwijs verschuift naar het vergroten van de sociale en praktische zelfredzaamheid en toepasbaarheid van de verworven kennis en vaardigheden.
- De leerling heeft behoefte aan het trainen, inslijpen en toepassen van de lesinhoud, met een minimale gerichtheid op begrip en inzicht.
- De leerling heeft behoefte aan begrenzing van zichzelf.
- De leerling heeft veel hulp nodig bij het zoeken naar voorkeur en toekomstbeeld.

Leerkrachtvaardigheden:

- Aanpassen c.q. verlagen van het aanspreekniveau (en hier soepel en snel in kunnen wisselen); korte, bondige uitleg en extra controleren op begrip bij de leerling. Geduld. De leerling leert langzamer en heeft meer herhaling nodig. Besef dat dit geen onwil is, maar onkunde.
- Lesstof concreet kunnen maken; abstractieniveau kunnen verlagen en lesstof in kleinere deelstappen kunnen opdelen.

- Hoe lager het niveau, hoe meer een leerkracht met een disharmonisch leer- en ontwikkelingsprofiel moet kunnen omgaan. Progressie op het ene gebied, betekent niet automatisch ook vooruitgang op het andere.
- Isolatie van de leerling is een risico; de leerkracht moet de leerling betrekken in het klassenproces én de leerling kunnen begeleiden in de groep.

Overige aandachtspunten:

Co-morbiditeit met ADHD en ASS is erg groot. Dit leidt sneller tot gedragsproblemen en een disharmonisch vaardigheids- en ontwikkelingsprofiel.
Overschatting kan bij deze leerlingen een risico zijn, zeker bij een sterke verbaliteit.

Samenwerking:

Indien mogelijk een maatje. Misschien ook wisselen van maatjes, omdat de verantwoordelijkheid erg groot kan zijn (of voelen).

Aandacht en tijd:

Intensieve aandacht en instructie, evenals extra oefen- en verwerkingstijd.

Gebouw/voorzieningen:**Literatuur/sites:**

www.verstandelijkbeperkt.nl

www.verstandelijk-gehandicapten.startkabel.nl

Categorie 7: Leerlingen met het Downsyndroom

Omschrijving:

Het 'Syndroom van Down' of 'downsyndroom' (ook aangeduid als trisomie-21) is een aangeboren afwijking die gepaard gaat met een verstandelijke beperking, typerende uitwendige kenmerken en bepaalde medische problemen. Dit syndroom wordt veroorzaakt doordat het erfelijk materiaal van chromosoom 21 in drievoud voorkomt (in plaats van in tweevoud)

Ondersteuningsbehoefte:

- De leerling heeft behoefte aan een eigen onderwijsaanbod. Deze behoefte is afhankelijk van de beperking van het individuele kind en resulteert vaak in een eigen leerlijn en een eigen toetslijn.
- De leerling heeft behoefte aan aansluiting bij de bestaande kennis (zone van de naaste ontwikkeling).
- De leerling heeft behoefte aan meer tijd voor instructie en verwerking, even als meer herhaling en uitleg.
- Er moet optimaal gebruik gemaakt worden van de sterke kanten van het kind om de zwakke kanten te compenseren.
- De leerling heeft behoefte aan een grotere behoefte aan het concreet en praktisch maken van de lesstof.
- De leerling heeft behoefte aan eenduidigheid en kortere, minder samengestelde boodschappen.
- De leerling heeft behoefte aan visuele ondersteuning van de communicatie (bijv. plaatjes bij de communicatie).
- De leerling heeft behoefte aan heldere omgangsregels.
- De leerling heeft behoefte aan ondersteuning bij het aanbrengen van ordening (bijv. een stappenplan, het laten herhalen van instructie).
- De leerling heeft behoefte aan meer en explicieter oefenen van sociale vaardigheden en redzaamheid.

Leerkrachtvaardigheden:

- Het aanpassen c.q. verlagen van het aanspreekniveau (en hier soepel en snel in kunnen schakelen).
- Het kunnen geven van korte, bondige uitleg.
- Het extra controleren op begrip bij de leerling.
- Het beoefenen van veel geduld; ongeduld werkt averechts.
- Het concreet kunnen maken van de lesstof en daarbij het abstractieniveau kunnen verlagen.
- Het kunnen opdelen van en lesstof in kleinere deelstappen.
- Het om kunnen gaan met een disharmonisch leer- en ontwikkelingsprofiel, afhankelijk van het niveau.

Overige aandachtspunten:

- Er moet afstemming zijn tussen school en thuis t.a.v. de zelfredzaamheid van het kind.
- Er moet afstemming zijn tussen school en thuis t.a.v. het gebruik van de Nederlandse Taal, al dan niet ondersteund met gebaren.
- Er kan in voorkomende gevallen hulp nodig zijn van logopedie, fysiotherapie en ergotherapie. Er moet op de school en in de groep een veilig school/klassenklimaat zijn voor de leerling. Deze kinderen doen anders en zien er anders uit.
- Isolatie van de leerling is een risico; de leerkracht moet de leerling betrekken in het klassenproces én de leerling kunnen begeleiden in de groep. Wees alert op pestgedrag.
- Progressie op het ene gebied, betekent niet automatisch ook vooruitgang op het andere gebied.

Samenwerking:

Indien mogelijk een maatje. De belasting kan voor één maatje te zwaar zijn.
De Stichting Downsyndroom en/of Cluster 3 bieden ondersteuning.

Aandacht en Tijd:

Extra hulp van onderwijsassistente voor aanbieden in 1 op 1 situaties, voor begeleiding bij gym/buitenspelen, voor hulp bij aan- uitkleden, voor eventuele persoonlijke verzorging.

Gebouw /voorzieningen:

Een veilige afgebakende speelruimte, en zo nodig een aparte plaats voor persoonlijke verzorging. Zo nodig passend meubilair.

Literatuur en sites:

Stichting Downsyndroom (SDS) info@downsyndroom.nl
"Kleine Stapjes" een early intervention-programma voor kinderen met een ontwikkelingsachterstand. ISBN 9075704070

Categorie 8: Leerlingen met epilepsie

Omschrijving:

Epilepsie is een aandoening die zich uit in de vorm van aanvallen. Aanvallen ontstaan door een plotselinge, tijdelijke verstoring van de elektrische prikkeloverdracht in de hersenen. Aanvallen verschillen van persoon tot persoon. Dat komt doordat er vele verschillende oorzaken zijn voor epilepsie. Die oorzaken bepalen de soort aanvallen en hoe vaak de aanvallen voorkomen. Een aanval kan zich op verschillende manieren uiten. Dit is afhankelijk van het gebied van de hersenen waar op dat moment de overmatige ontlading plaatsvindt en hoe groot dat gebied is. Iemand kan vallen, schokken, vreemde bewegingen maken, iets vreemds ruiken of even afwezig zijn (absences). Er zijn veel verschillende soorten epileptische aanvallen. Wanneer er geen aanval is, functioneren de hersenen van iemand met epilepsie meestal net zoals die van ieder ander. Er is dan niets aan hem of haar te merken.

Epilepsie is primair een functiestoornis van de hersenen. Dat kan betekenen dat de hersenen soms minder goed functioneren. Wanneer er leerproblemen optreden (alhoewel dit weinig voorkomt), zijn die vooral het gevolg van:

- Geheugenstoornissen (waardoor er minder leerrendement is).
- Aandachtsstoornissen (vooral 'minder alert zijn').
- Tempostoornissen (trager reageren en trager opnemen van informatie).

Ondersteuningsbehoefte:

- Een leerling met epilepsie is niet gebaad bij een uitzonderingspositie.
- Vaak heeft epilepsie geen gevolg op het leervermogen van de leerling.
- De groep moet kennis hebben van de (bij deze leerling) concrete verschijningsvorm van epilepsie. Bij voorkomende absences of aanvallen moeten zij op de hoogte zijn van de verschijnselen. Laat zo mogelijk de leerling zelf uitleg geven.

Leerkrachtvaardigheden:

- De leerkracht zorgt tijdens gymmen/sportactiviteiten voor geleidelijke overgang van actie naar rust.
- De leerkracht maakt afspraken voor zwem- en wateruitjes en fietsactiviteiten en dergelijke.
- De leerkracht maakt afspraken maken voor schoolreisjes, schoolkampen en werkweken (medicijnen, noodmedicatie).
- De leerkracht heeft een positieve houding met betrekking tot wat wel en niet mogelijk is voor een kind met epilepsie.
- De leerkracht stimuleert een actieve kijk- en luisterhouding en geeft zelfvertrouwen.
- De leerkracht geeft het kind een gevoel van eigenwaarde en zelfbewustzijn.
- De leerkracht schept een toekomstperspectief; wat kan ik wel met epilepsie.
- De leerkracht geeft het kind geen uitzonderingspositie.

- De leerkracht zorgt er (in overleg met de ouders en het kind zelf) voor dat leerlingen in de klas op de hoogte zijn van wat epilepsie inhoudt en hoe ze kunnen reageren tijdens een eventuele aanval.

Overige aandachtspunten:

- Van belang is een goede informatieoverdracht over de epilepsie van ouders naar de leerkracht.
- De leerkracht moet weten hoe te handelen bij een aanval.
- De kinderen en de ouders moeten geïnformeerd worden over de betreffende leerling met epilepsie
- Er moeten afspraken worden gemaakt wie na een aanval van een leerling verantwoordelijk is voor opvang van de groep en wie met de leerling meegaat.

Samenwerking:

Goed contact met de ouders en eventuele behandelaars.

Aandacht en tijd:

Omdat het kind veelal of soms traag is in denken en handelen is het goed dat hij kan werken op eigen tempo. Herhalen van informatie. Visuele ondersteuning van mondelinge informatie is nuttig.

Gebouw/voorzieningen:

Er is een fysieke ruimte in de school aanwezig om na een aanval wat bij te komen.

Literatuur/sites:

- www.lwoe.nl (landelijk werkverband onderwijs en epilepsie)
- www.epilepsie.nl
- www.epilepsiefonds.nl voor handige lespakketten en de brochure "schoolkinderen met epilepsie"
- <http://www.leraar24.nl/video/1279>

Categorie 9: Lichamelijk gehandicapte leerlingen

Omschrijving:

De kenmerken van leerlingen met een lichamelijke beperking zijn zeer divers. Veel van deze leerlingen zijn goed of redelijk in staat om een onafhankelijk en actief leven te leiden. Bij anderen is er echter sprake van problemen c.q. belemmeringen, zoals bijvoorbeeld:

- beperkt spraak- of communicatievermogen;
- problemen met de basismobiliteit (zitten, lopen, bewegen);
- de behoefte aan hulp bij dagelijkse activiteiten (eten, wassen, aankleden, toiletgang);
- de neiging om vaardigheden die enige tijd niet worden gebruikt te verleren;
- gedragsproblemen, zoals agressiviteit.

Ondersteuningsbehoefte:

De onderwijsbehoeften moeten, afhankelijk van de beperking, voor ieder individu apart worden bepaald. In zijn algemeenheid is te denken aan de ontwikkeling van sociale vaardigheden, taal, functionele vaardigheden (dat wil zeggen: vaardigheden ter bevordering van de zelfstandigheid) e.d.

Leerkrachtvaardigheden:

- De leerkracht moet oog hebben voor en werken aan optimale integratie met niet-gehandicapte leeftijdgenoten.
- De leerkracht moet in de klas speciale regelingen kunnen treffen, zoals bijvoorbeeld aanpassingen aan stoel/tafel van de leerling, het toe (laten) dienen van medicijnen, en het (doen) geven van persoonlijke verzorging en eventueel een speciaal dieet.

Overige aandachtspunten:

Ook bij/na tijdelijke afwezigheid van de leerling wordt de doorgaande ontwikkelingslijn in het oog gehouden, en de essentiële leervaardigheden daarvoor aangeboden.

Samenwerking:

Indien mogelijk wordt gebruik gemaakt van een maatje.

Aandacht en tijd:

Een goede afstemming qua belasting en belastbaarheid is noodzakelijk. Het verdient aanbeveling om tijdens de gymlessen zoveel mogelijk te integreren. Waar dat echt nodig is wordt bewust en gericht gecompenseerd en gedispenseerd.

Gebouw/voorzieningen:

Het gebouw moet in voorkomende gevallen rolstoeltoegankelijk zijn. Ook moet er een gehandicaptoilet aanwezig zijn, en soms een natte cel. Op schoolterrein en het aansluitende straatteerrein zijn soms aanpassingen nodig (trottoir).

Behalve aangepaste middelen kan er soms sprake zijn van speciale apparatuur, die nodig is om het functioneren van de leerling te vergemakkelijken. Hierbij kan gedacht worden aan bijvoorbeeld computers, alternatieve communicatiesystemen, communicatiekaarten, en aangepaste bedieningsinstrumenten waarmee leerlingen met ernstige handicaps kunnen deelnemen in een geïntegreerde omgeving.

Literatuur/sites:

www.bosk.nl; www.av.s.nl/ozop/ontwikkelperspectief

Categorie 10: Leerlingen met PTTS/dissociatieve kinderen

Omschrijving:

Posttraumatische Stress-Stoornis: De Posttraumatische Stress-Stoornis (PTSS) kan optreden wanneer een kind een levensbedreigende ervaring meemaakt of op een andere manier ernstig wordt bedreigd. Denk daarbij aan een ernstig ongeluk, ernstig misbruik of mishandeling of de bedreiging van anderen. Het kind reageert daarop met intense angst, hulpeloosheid of afschuw, dan wel verward of opgewonden gedrag. Sommige jongeren houden daar psychiatrische verschijnselen aan over, zoals:

- Herbeleving, bijvoorbeeld een levendige herinnering aan de akelige ervaring.
- Afstomping/passieve vermijding, zich bijvoorbeeld een belangrijk deel van het trauma niet meer kunnen herinneren.
- Arousal, wat staat voor onrust en opwinding die bijvoorbeeld leidt tot moeite met inslapen of doorslapen.

Wanneer deze verschijnselen na verloop van tijd niet verdwijnen spreken we van een Posttraumatische Stress-Stoornis.

In de praktijk is het zinvol een onderscheid te maken tussen twee 'typen' PTSS:

- Trauma type I wanneer sprake is van een eenmalige, niet voorziene gebeurtenis, bijvoorbeeld een verkeersongeluk of een aanslag.
- Trauma type II wanneer sprake is van een extreme gebeurtenis waarvan het kind weet dat het steeds weer kan gebeuren. Denk daarbij aan seksueel misbruik of een aanval in oorlogssituaties.

Bij slachtoffers van type II trauma (recidiverende, steeds terugkerende traumatisering) komen er naast stemmingsstoornissen en angststoornissen ook vaak andere dingen voor: somatoforme (lichamelijke) stoornissen, dissociatieve stoornissen (zie volgende kopje), borderline persoonlijkheid en misbruik van middelen. Ook bij jeugdigen met gedragsstoornissen moet aandacht geschonken worden aan de mogelijke aanwezigheid van PTSS. De PTSS kan dan de oorzaak zijn van de gedragsstoornissen.

Dissociatieve stoornis: Bij mensen met een dissociatieve stoornis zijn de hersenen als het ware een tijdje op de vlucht. Als zich vervelende herinneringen dreigen op te dringen, schakelen de hersenen zichzelf bij wijze van spreken uit waardoor de persoon soms zelfs een paar uur 'van de wereld' is. Ze hebben dan een 'black-out'.
(bron: www.kenniscentrum-kjp.nl)

Ondersteuningsbehoefte:

- Kenmerkend voor het trauma is dat het kind geen controle had over de situatie. Daarom heeft het kind behoefte om een gevoel van controle te ervaren, dat kan teruggebracht worden door een kind zelf bepaalde keuzes te laten maken.
- Gedrags- en concentratieproblemen kunnen gerelateerd zijn aan een schokkende gebeurtenis en gaan meestal vanzelf weer over.
- Het kan zinvol zijn een kind tijdelijk minder huiswerk of makkelijkere taakjes te laten doen, om dit later weer rustig op te bouwen.
- De leerling heeft sterke behoefte aan een veilige en gestructureerde omgeving, die langzaam aan het beschadigde vertrouwen weer opbouwt.

Leerkrachtvaardigheden:

- De leerkracht moet voortdurend het gedrag van de leerling monitoren, en daarvoor de nodige kennis van zaken hebben en weten waarop hij moet letten.
- De leerkracht moet aan de leerling veel structuur bieden. Overigens heeft het kind er het meest baat bij dat het gewone schoolleven doorgaat.
- De leerkracht moet de leerling de ruimte geven om te verwerken.
- De leerkracht moet in voorkomende gevallen het trauma professioneel bespreekbaar kunnen maken, en het niet uit de weg gaan of ontkennen.
- De leerkracht moet positieve ervaringen creëren en faciliteren.

Overige aandachtspunten:

Stel een kind gerust wanneer het symptomen vertoont van PTSS. Het kind kan een gevoel hebben 'gek' te worden. Geef aan dat dat 'normaal' is in hun omstandigheden. Geef daarvoor de ruimte.

Samenwerking:

Nauw contact met de ouders, en eventueel met behandelaars

Aandacht en tijd:

Warme aandacht is (binnen grenzen) nuttig, zonder te vervallen in een behandelrol: weet uw plaats. Veelal is er geen behoefte aan extra tijd, buiten die momenten van ontsporing of herbeleving. Wie neemt dan de groep waar?

Gebouw/voorzieningen:

Hooguit een aparte ruimte waarin even kan worden teruggetrokken voor gesprek.

Literatuur/sites:

- Posttraumatische stress bij kinderen. Martin Herbert.
- <http://www.umcutrecht.nl/subsite/kind-en-trauma>
- Trauma bij kinderen. Ramón Lindauer en Frits Boer.

Categorie 11: Leerlingen met reactieve hechtingsstoornis

Omschrijving:

De reactieve hechtingsstoornis (RHS) is een psychische aandoening die in het DSM-IV is ingedeeld bij de ontwikkelingsstoornissen. De aandoening ontwikkelt zich in de eerste vijf levensjaren. Het DSM-IV maakt onderscheid in het geremde type (waakzaam, terughoudend) en het ongeremde type (gebrek aan onderscheid). In het ICD-10 is het ontremde type afzonderlijk beschreven (F94.2).

Kinderen die aan deze stoornis lijden, slagen er niet in om zich op een gepaste wijze emotioneel te hechten aan hun ouders of anderen die voor hen zorgen. De oorzaak kan liggen in verwaarlozing of mishandeling (geestelijk of lichamelijk), maar kan ook ontstaan als het kind niet voldoende gelegenheid krijgt om emotionele banden te vormen, bijvoorbeeld als het regelmatig andere verzorgers krijgt.

Emotioneel zijn de relaties die het kind aangaat korter en oppervlakkiger dan normaal. Het reageert op jongere leeftijd teruggetrokken of overdreven waakzaam. Ook zijn de reacties vaak onvoorspelbaar: het kind wijst soms toenadering van verzorgers af, is vaak overdreven waakzaam of verzet zich tegen troosten, gedraagt zich teruggetrokken en kan sociaal geïsoleerd raken (geremde type). Op wat oudere leeftijd maakt het kind vaak te weinig onderscheid tussen vertrouwde en onbekende personen (ontremde type). Soms slaat het gedrag om in een korte, maar zeer sterke afhankelijkheid, het claimen van alle aandacht en jaloers gedrag, ook bij relatief onbekenden. Het kind is verminderd gevoelig voor straf of pogingen het gedrag te corrigeren.

De ernst en duur van de aandoening is afhankelijk van een aantal factoren, maar over het algemeen treedt sterke verbetering of genezing op als het kind in een veilige en verzorgende omgeving wordt ondergebracht. De reactieve hechtingsstoornis is gevoelig voor co-morbiditeit (meerdere aandoeningen tegelijkertijd). Zo kunnen groei-, leer- en eetstoornissen (bv. pica) optreden, maar ook depressieve gedachten en een posttraumatische stress stoornis (PSS). Een verleden van RHS speelt op latere leeftijd soms een rol bij het ontstaan van angst- of gedragsstoornissen.

Ondersteuningsbehoefte:

- De leerling heeft behoefte aan een warme, veilige en verzorgende omgeving.
- De leerling heeft behoefte aan duidelijke structuur in en buiten de groep.
- De leerling heeft behoefte aan een stabiele leerkracht die duidelijke grenzen aangeven.
- De leerling heeft aanvankelijk behoefte aan een afstandelijke benadering, omdat hij ten diepste bang is voor diepgaande relaties.
- De leerling heeft veel behoefte aan emotionele ondersteuning.

Leerkrachtvaardigheden:

- De leerkracht heeft behoefte aan handelingsgerichte informatie over dit orthobeeld.
- De leerkracht heeft behoefte aan concrete handelingssuggesties.
- De leerling heeft geen goed ontwikkeld geweten, daarom is het aanspreken op geweten zinloos. De leerling weet hier niet mee om te gaan en het werkt averechts.
- Het is belangrijk dat de leerling leert dat je er voor hem bent en dat je te vertrouwen bent. Dreig daarom nooit met straffen die je niet kunt nakomen. Probeer juist om complimentjes te geven, zodat de leerling meer zelfvertrouwen krijgt.
- Doordat de leerling snel is afgeleid, onthoudt hij niet alles wat je zegt. Blijf hem daarom duidelijk vertellen wat je van hem wilt.
- De leerling kan in de war raken als dingen niet goed zijn uitgelegd. Bereid daarom ook onverwachte verrassingen of gebeurtenissen goed voor.
- Geef de leerling nooit het voordeel van de twijfel. Hij zal veel rare gedachten hebben en die ook vertellen. Vaak lijken ze onschuldig, maar pas daarvoor op! Hij kan die gedachte zomaar tot uitvoer brengen.
- Zorg ervoor dat je elke strijd wint. De leerling zal altijd overal de controle over willen houden. Bedenk iets waardoor je elke situatie wint.

Overige aandachtspunten:

Het voeren van gesprekken met de leerling werkt goed. De gesprekspartner is hierbij belangrijk. Ook is de inzet van SVIB een mogelijkheid.

Samenwerking:

Eventueel kan de sbd ondersteunende diensten verrichten: informatie, gesprekjes, praktische adviezen, observatie, onderzoek e.d.

Het Boddaertcentrum (naschoolse dagbehandeling) is bedoeld voor kinderen van 5 tot 13 jaar bij wie de ontwikkeling minder evenwichtig verloopt. Ze worden drie keer per week na schooltijd opgevangen en geholpen. Ook de ouders krijgen hulp en begeleiding. De hulp van het Boddaertcentrum duurt in de regel 12 maanden.

Aandacht en tijd:

Deze leerlingen vragen extra aandacht, die echter gevraagd wordt in de normale klassensituatie. Daarnaast is het nodig om tijd te reserveren voor gesprekken.

Gebouw/voorzieningen:

Een aparte ruimte voor regelmatige gesprekjes.

Literatuur/sites:

www.hechtingsstoornis.nl

- Pedagogische adviezen voor speciale kinderen; een praktisch handboek voor professionele opvoeders, begeleiders en leerkrachten. Trix van Lieshout.
- Omgaan met hechtingsproblemen. Pieterneel Dijkstra.

Categorie 12: Leerlingen met PDD-NOS

Omschrijving:

PDD-NOS is de Engelse afkorting van Pervasive Development Disorder, Not Otherwise Specified. Kinderen met PDD-NOS variëren heel erg in hun vaardigheden, intelligentie en gedrag. Het sociale begrip en de sociale intuïtie ontwikkelen zich bij deze leerlingen heel moeizaam. Kinderen met PDD-NOS kunnen opvallen door:

- onhandig en angstig gedrag in sociale situatie;
- weinig begrip en gebruik van non-verbale communicatie;
- het niet of nauwelijks leren van sociale ervaringen;
- het ontbreken van wederkerigheid in contact;
- het geven van een eenzame en gesloten indruk;
- het angstig zijn voor veranderingen;
- het fanatiek vasthouden aan routine;
- het hebben van eenzijdige en beperkte belangstelling tonen;
- het hebben van moeite met centrale coherentie: het overzien van het grote geheel en daar betekenis aan geven;
- het sterk gericht zijn op details;
- het vast lopen in eigen gedachten, patronen, strategieën;
- het moeizaam schakelen van de ene naar de andere opdracht, activiteit, les, onderwerp;
- het hebben van moeite met uitvoerende taken: plannen en organiseren;
- het hebben van moeite met het zien en begrijpen van gevoelens, wensen en ideeën van anderen en zichzelf; de leerling begrijpt daardoor weinig van de sociale wereld om hem heen;
- het verliezen van het overzicht en daarom houvast zoeken in vaste patronen en fixaties, wordt dan star en angstig;
- het wel kunnen naspelen van gedrag, maar moeite blijven houden met het functioneel toepassen.

Ondersteuningsbehoefte:

De leerling heeft behoefte aan:

- visualisering en concretisering: gebruik van schema's, lijstjes, planners, kaders;
- heldere, ondubbelzinnige taal. Vermijd woorden die onzekerheid teweegbrengen zoals 'misschien', 'straks' e.d.
- korte, duidelijke instructie. Vermijd in de instructie zoveel mogelijk bijwoorden, bijvoegsels, tussenvoegsels en abstracte tijdsbepalingen als: straks, zo meteen, later.
- structuur in het dagprogramma (in ruimte, tijd, activiteit). Het programma moet zo mogelijk visueel gemaakt worden voor de leerling.
- het strikt hanteren van regels en afspraken. Veranderingen moeten worden voorbereid/voorgesproken.
- begeleiding bij sociale interacties en afstemming op anderen
- bevordering van de communicatie, zonder een appèl te doen op emoties of het 'ik'. Help bij het benoemen (vertalen) van gevoelens en gedachten.

Leerkrachtvaardigheden:

Zie de hierboven beschreven punten, en

- Geef expliciet aan wat het doel is van een activiteit en benadruk de samenhang.
- Geef duidelijk de overgang aan tussen de ene en andere activiteit.
- Probeer inzicht te krijgen in de factoren die de gedragingen uitlokken, probeer deze te vermijden.
- Ken de interesse van de leerling (treintjes, wieltjes, stoplichten, riolen) en sluit hier waar mogelijk op aan.
- Geef waar nodig stofvermindering om daarmee overbelasting en frustratie te voorkomen.
- Geef waar nodig pre-teaching op vrije situaties en bijzondere momenten zoals gymlessen, schoolreisjes, afscheids- en feestdagen.

- Maak duidelijk aan de leerling wat wel de bedoeling is, in plaats van zeggen wat niet mag. Hierbij kan een beloningssysteem helpen.
- Bespreek conflictsituaties na, momenten waarop het “helemaal mis gaat”. Hierbij kan het uittekenen van de situatie helpend zijn. Ga op zoek naar de aanleiding van het probleem. Houd er rekening mee dat dit veel tijd kan kosten.
- Houd er rekening mee dat deze leerlingen onder tijdsdruk presteren.
- Besef dat deze leerling zich moeizaam kan inleven in de ander, moeite heeft met alle sociale omgang en er een (eigen) strikte logica op nahoudt. Dit vraagt een groot begrip en inlevingsvermogen van de leerkracht. Kinderen met PDD-NOS worden doorgaans als ‘raar en vreemd’ beschouwd en daardoor snel mikpunt van pesterijen. De leerkracht moet groepsdynamische processen zien en kunnen hanteren om pesten te voorkomen.
- Benut de talenten van een kind met PDD-NOS en leer hem deze te gebruiken.
- Houd er rekening mee dat de relationele groei meestal achterloopt bij de didactische leeftijd.
- Vat moeilijk gedrag niet persoonlijk op+ besef dat gedrag voortkomt uit onmacht en niet uit onwil.
- Wees consequent, betrouwbaar en voorspelbaar voor de leerling.

Overige aandachtspunten:

Co-morbiditeit met verstandelijke beperkingen en ADHD komt veel voor, wat het beeld complexer maakt en moeilijker te hanteren.

De elementen om het ontwikkelperspectief voor een leerling te kunnen opstellen vanuit de ondersteuningsbehoefte en leerkrachtvaardigheden kunt u toevoegen aan het format op de link: www.avs.nl/ozop/ontwikkelperspectief

Psycho-educatie kan zinvol zijn.

Samenwerking:

Ondersteun de leerling bij samenwerkingsopdrachten.

Ondersteuning vanuit het cluster 4 onderwijs is soms nodig.

Aandacht en tijd:

Geef ruim de tijd om informatie te verwerken. Help de kinderen met plannen/organiseren. De leerling kan veel tijd nodig hebben om bij te komen uit een situatie waarin het mis ging.

Gebouw/voorzieningen:

Er moet een veilige time-out plaats beschikbaar zijn waar het kind zich kan terugtrekken, en waar geplande en ongeplande gesprekken plaats vinden.

Het lokaal moet voor de leerling geordend en gestructureerd zijn.

Literatuur/sites:

‘Geef me de 5’, geschreven door Colette de Bruin

‘De wereld van Luuk’, geschreven door Martine Delfos

‘Ik en autisme’, geschreven door Nathalie van Kordelaar en Mirjam Zwaan

www.autisme.startpagina.nl

www.landelijknetwerkautisme.nl

www.avs.nl/ozop/ontwikkelperspectief

www.centrumvoorautisme.nl

www.autisme-nva.nl

Categorie 13: Leerlingen met ADHD

Omschrijving:

Het woord ADHD staat voor Attention Deficit Hyperactivity Disorder, en het gaat om grote concentratieproblemen. De leerling kan zich niet lang op één taak richten, en raakt snel afgeleid door prikkels uit de omgeving. Hij laat druk en hyperactief gedrag zien, en stoort hiermee de lessen. Hij pikt niet altijd de rode draad van instructie op, en vergeet snel. Hij kan zijn omgeving niet ordenen, en veroorzaakt chaos. Is impulsief in denken en doen, en overziet niet het geheel, is gericht op details. Friemelt/speelt met spullen. Heeft duidelijk moeite met het onderdrukken van prikkels. Hij is onhandig en raakt snel in conflict met anderen. Is overbeweeglijk en vertoont motorische onrust. Doet voor hij denkt; dit kan kwetsend overkomen.

Ondersteuningsbehoefte:

- De leerling heeft behoefte aan veel structuur in omgeving en aanpak.
- De leerling heeft behoefte aan voorbereiding op (vrije) situaties.
- De leerling heeft behoefte aan duidelijke, concrete, korte en enkelvoudige instructies. Zo mogelijk ondersteuning d.m.v. schema's en beeldmateriaal.
- De leerling heeft behoefte aan herhaling van lesstof en instructie.
- De leerling heeft behoefte aan een afwisselend programma, tussen denken en doen.
- De leerling heeft behoefte aan een rustige plaats

Leerkrachtvaardigheden:

Zie ook kolom ondersteuningsbehoefte. Daarnaast:

- Werk met geheugensteuntjes en alternatieve studiestrategieën.
- Laat het werk zelf controleren.
- Maak een onderscheid tussen kennis en de presentatie daarvan (handschrift, verzorging, grammatica, interpunctie).
- Geef de leerling keuze in volgorde van werkzaamheden.
- Leg uit wat er misgegaan is en geef het goede voorbeeld/ een alternatief.
- Geef complimenten voor goede, sociale interacties. Probeer niet boos te worden.
- Bouw motorische activiteiten in en ontladingsmomenten, geef duidelijk aan wanneer motorische onrust is toegestaan en wanneer niet.
- Koppelen aan een maatje bij activiteiten waar de leerling goed in is.
- Laat merken dat je begrijpt dat het kind het niet expres fout doet, maar dat het hem overkomt!
- De leerkracht moet zich in de omgang met ADHD niet laten leiden door de symptomen en steeds het kind achter de stoornis blijven zien. Dit is een grote opgave, omdat de gedragingen zo storend kunnen zijn.
- De leerkracht moet een goed oog hebben voor signalen van onrust en het programma om kunnen gooien als de onrust te groot wordt.
- De leerkracht moet kunnen improviseren en de leerling begeleiden in het geleiden van zijn onrust in wenselijk gedrag.
- Maak veel gebruik van oogcontact om signalen tijdig op te vangen.
- Oppositioneel gedrag bij ADHD is principieel niet gericht tegen de ander. Het conflict is nooit persoonlijk. Dit besef voorkomt een negatieve spiraal

Overige aandachtspunten:

Medicatie (Ritalin, Concerta) kan goed helpen tegen de symptomen. Er kunnen ook bijwerking optreden zoals slaperigheid, sterk verminderde eetlust en boosheid. Ritalin moet op gezette tijden genomen worden, anders komen symptomen in verhevigde vorm terug.

Het dient aanbeveling een paar tabletjes, op een veilige plek, op school te bewaren zodat het medicijn toch ingenomen kan worden als het kind het thuis heeft vergeten.

Aandacht en tijd:

Structureer het werk in kleine onderdelen. Geef directe feedback. Maak gebruik van een time-outplaats.

Gebouw/voorzieningen:

Prikkelarme werkplek en time-outplek

Literatuur en sites:

www.balansdigitaal.nl

www.avv.nl/ozop/ontwikkelperspectief

Taalfontein ontwikkelt een Zorgversie bij de methode. (overzichtelijke, duidelijke, rustige bladspiegel)

www.groeneducatief.nl

Categorie 14: Leerlingen met Gilles de la Tourette

Omschrijving:

Het syndroom van Gilles de la Tourette (GTS) is een neuro-psychiatrische aandoening. Een defect in het genetische materiaal leidt tot een verstoorde hersenwerking wat betreft de informatieoverdracht tussen de zenuwcellen. Hierbij spelen bepaalde chemische stoffen, neurotransmitters, een essentiële rol.

Het syndroom van Gilles de la Tourette is vooral een erfelijke aandoening. Echter niet alle mensen met 'belaste' genen krijgen ook daadwerkelijk deze symptomen.

Omgevingsfactoren spelen hierbij een rol. Factoren als prenatale complicaties, infectieziekten of psychosociale stress kunnen de genen 'aanzetten', waardoor het Tourette-syndroom tot ontwikkeling komt.

Het syndroom wordt mede gekenmerkt door verschillende tics, zoals oogknipperen, andere gelaatstics, hoofdschudden, trekken met schouders, geluiden, grommen, keelschrapen en/of kuchen. Het gebruik van scheldwoorden, vieze woorden en schuttingtaal komt bij minder dan 10% van de patiënten voor.

Ondersteuningsbehoefte:

- De leerling heeft behoefte aan een matig gestructureerde groep. Kinderen met GTS hebben behoefte aan duidelijk geformuleerde aanwijzingen (van de begeleider), maar ook ruimte om zich vrij te kunnen bewegen.
- De leerling heeft behoefte aan een eigen plekje en de gelegenheid (wanneer bijvoorbeeld de tics erg zijn) zich terug te trekken van de groep.
- De leerling heeft behoefte aan een rustige, voorspelbare en gestructureerde leerkracht.

Leerkrachtvaardigheden:

- Hou rekening met de schrijfproblemen die het kind kan hebben.
- Elk kind heeft ook sterke kanten, het is belangrijk die op te zoeken, want die kunnen als compensatie gebruikt worden.
- Zorg ervoor dat het kind niet op zijn tenen hoeft te lopen, want dat zorgt voor spanning (en meer tics). Waarschuw dan ook wat er van hem verwacht wordt, hoeveel tijd hij nog heeft voor iets. Werk met deeltaken.
- Help het kind met zijn sociale problemen en vermijd of begeleid situaties die dit probleem benadrukken, zoals het kiezen van teams. Probeer het kind te betrekken in groepsactiviteiten.
- Informeer de groep over de stoornis. Zorg ervoor dat er begrip is bij de leerkracht en de leerlingen.
- Houd er rekening mee dat de symptomen steeds kunnen veranderen. De ene keer is het heviger dan de andere keer. Ga er niet van uit dat het kind je wil manipuleren.
- Probeer spanningen te voorkomen, of bereid het kind goed voor op onbekende situaties. Houd ook goed toezicht in moeilijke situaties. Dit is beter dan de gevolgen moeten opvangen.

Overige aandachtspunten:

Het gedrag van een leerling met Tourette kan lijken op ADHD-achtig gedrag. Hun gedrag is wel te beïnvloeden. GTS-leerlingen kunnen hun dwanggedrag tijdelijk inhouden of opschorten, maar het moet er echter wel (op een later moment) uit. Ze kunnen veel last van een verhoogde spierspanning/ spierpijn en hoofdpijn hebben. Soms zijn deze leerlingen slachtoffer van pestgedrag.

Samenwerking:

Geen opmerkingen.

Aandacht en tijd:

Gesprekjes over de gang van zaken vragen beperkte tijd. De sbd kan hierin een (tijdelijke) rol spelen.

Gebouw/voorzieningen:

Een aparte ruimte voor gesprekjes.

Literatuur/sites:

www.tourette.nl

www.tourette.be

www.tourette.startpagina.nl

‘Pedagogische adviezen voor speciale kinderen’, een praktisch handboek voor professionele opvoeders, begeleiders en leerkrachten. Trix van Lieshout.

Categorie 15: Leerlingen met (faal)angst

Omschrijving:

Angst is een verzamelbegrip voor een onplezierige gemoedstoestand: je niet op je gemak voelen, onrust en paniek. Er zijn verschillende typen angststoornissen te onderscheiden:

- Gegeneraliseerde angststoornis: een buitengewone angst en bezorgdheid voor van alles en nog wat.
- Separatie-angst, ook wel scheidingsangst genoemd.
- Sociale angststoornis: angst voor contacten met volwassenen en leeftijdgenoten. Paniekstoornis al dan niet gecombineerd met agorafobie (pleinvrees): onverwacht optreden van heftige angst.
- Enkelvoudige fobie: een overdreven angst voor een bepaalde situatie (bijvoorbeeld hoogtevrees) of angst voor een bepaald beest of bepaalde verschijning (bijvoorbeeld een spin of een spookverschijning).
- Faalangst: angst die opkomt wanneer er iets van iemand wordt verwacht. Het kan zijn dat een kind bang is om het lichaam te gebruiken (motorische faalangst), bang is om iets in een groep te doen (verwant aan sociale angst) of dat een kind denkt dat het te dom is om het huiswerk of een proefwerk te maken (cognitieve faalangst).

Angst leidt bij kinderen regelmatig tot schoolweigeren. Dit is geen aparte stoornis. Angststoornissen komen betrekkelijk vaak voor bij kinderen en jongeren. Volgens onderzoek naar het vóórkomen is dat bij 2% tot 6% het geval. Kinderen en jeugdigen met angststoornissen hebben ook vaak last van een stemmingsstoornis; zij hebben dan vaak sombere gevoelens. De stemmingsstoornis treedt meestal later op in de tijd dan de angststoornis(sen). Angststoornissen komen bij kinderen en jeugdigen veel vaker voor in combinatie met ADHD en gedragsstoornissen dan enige jaren geleden nog werd gedacht.

Ondersteuningsbehoefte:

- De leerling heeft baat bij structuur en voorspelbaarheid, naast consequent gedrag.
- De leerling heeft baat bij opdrachten op niveau.
- De leerling heeft baat bij positieve verwachtingen. Benadruk vooral wat goed gaat.
- De leerling heeft baat bij motiverende opdrachten.

Leerkrachtvaardigheden:

Sociaal angstige kinderen:

Hulp aan sociaal angstige kinderen begint met het winnen van hun vertrouwen. Ze moeten uw aanwezigheid en belangstelling als waardevol, natuurlijk en niet te opdringerig ervaren. Dat proces kost tijd en vraagt veel van uw inlevingsvermogen.

- Creëer in de groep regelmatig situaties waarin u direct contact heeft met het kind.
- Stel vragen waarvan u weet dat het kind het antwoord weet.
- Vraag nog niet naar de mening van een kind. Hierdoor kan het kind dichtklappen. Sommige kinderen zijn zo gesloten dat zij alleen maar ja en nee durven te zeggen. Laat in kringgesprekken het kind niet als laatste of als eerste aan bod komen. Sla het niet over.
- Laat merken dat u blij bent met kleine vorderingen.

- Zorg voor voorspelbaarheid en structuur in de klas
- Voorbereiden op veranderingen

Faalangstige kinderen:

- Maak gebruik van theorieën uit de gedragstherapieën. Het kind belonen voor gedrag dat niet faalangstig is. Stimuleer kleine stapjes in verbeterproces. Leer de leerling rationeel te denken.
- Geef veel informatie over hun werk. Leerling met faalangst heeft veel behoefte aan (zo mogelijk positieve) feedback.
- Heb positieve verwachtingen ten aanzien van hun werk en spreek dat uit.
- Zorg voor helderheid en structuur. Door een duidelijke structuur te geven aan een bepaalde situatie, worden faalangstige kinderen minder onzeker. Het kind krijgt daardoor het gevoel dat het meer grip heeft op de situatie.
- Zorg voor een veilige omgeving. Een veilige omgeving is een omgeving waarin het kind zich geaccepteerd voelt en zichzelf kan zijn met al zijn gevoelens van onzekerheid.

Overige aandachtspunten:

Angst wordt vaak niet als zodanig herkend bij kinderen, omdat het er vaak uit ziet als ADHD of een gedragsprobleem.

Samenwerking:

Geen opmerkingen.

Aandacht en tijd:

Kondig toetsen ruim van te voren aan. Voorkom onnodige angst door onverwachts te toetsen. Leg goed uit wat getoetst gaat worden en hoe (geef voorbeeldvragen). Geef ook voldoende tijd voor een toets. Kijk de toets snel na; dat voorkomt oplopende stress. Bespreek een toets na (zo nodig individueel). Schrijf positieve opmerkingen en aanmoedigingen onder het nagekeken werk. Lees cijfers niet voor in op- of aflopende volgorde.

Gebouw/voorzieningen:

Geen opmerkingen

Literatuur/sites:

<http://www.kenniscentrum-kjp.nl/>

<http://socialemotioneel.slo.nl/probleem/faalangst/aanpak/>

<http://www.leraar24.nl/video/1976>

M. van der Zalm Grisnich (2009). Je bibbers de baas: faalangsttraining voor kinderen. Houten: Bohn, Stafleu van Loghum.

Categorie 16: Leerlingen met onrust/concentratieproblemen

Omschrijving:

Er wordt onderscheid gemaakt tussen concentratieproblemen en concentratiestoornissen. Het laatste komt voor bij AD(H)D, ODD en/of CD. De symptomen komen veel overeen, mate en leerbaarheid zijn verschillend.

Verklaringen voor concentratieproblemen kunnen gezocht worden in lichamelijke oorzaken, tekorten/problemen in de voorschoolse periode, een ontoereikend cognitief functioneren, emotionele problemen, motivatie, werkhouding en maatschappelijke ontwikkelingen.

Ondersteuningsbehoefte:

Deze leerlingen vragen om duidelijkheid:

- In de ruimte: zo min mogelijk afleidende prikkels; voldoende stimulerende prikkels; een gestructureerde en overzichtelijke werkplek; een juiste stoel- en tafelmaat.
- In de tijd: zichtbaarheid van tijd; afwisseling van intensieve taken met minder intensieve taken.
- In activiteit: overzichtelijkheid van taken (gestructureerd); zich verantwoordelijk weten voor een taak; korte, duidelijke en inspirerende instructiemomenten; de leerlingen moeten gestimuleerd worden eerst te denken, dan te vragen; vrije situaties invullen; belonen; uitstapjes en anders dan andere situaties voorbereiden; voorspelbaar en/of consequent handelen.
- In sociale situaties: Spreek positief over de leerlingen; benoem positief gedrag; beloon direct gewenst gedrag; stel duidelijke regels en afspraken; probeer de leerling bewust te maken van zijn gedrag
-

Leerkrachtvaardigheden:

(zie ook ondersteuningsbehoefte)

- Deze kinderen vragen om aandacht en erkenning; plan daarom geregeld een gesprekje met hen, zodat ze zich gehoord weten/voelen.
- Kinderen met motorische onrust moeten regelmatig gelegenheid krijgen voor een motorische activiteit. Las tussen het werk een pauze in voor een motorische activiteit. Maak ook afspraken met het kind wanneer onrust niet gewenst is.

T.a.v. kinderen met concentratieproblemen:

- Probeer regelmatig even oogcontact met hen te zoeken.
- Geef één opdracht tegelijk.
- Geef regelmatig een complimentje na elke (deel-)taak.
- Stel korte termijn doelen die bereikbaar zijn.
- Geef hen extra verwerkingstijd.
- Laat de instructie herhalen door het kind.

Overige aandachtspunten:

Deze categorie leerlingen kunnen ook benoemd worden als 'niet taak/gerichte kinderen'. Zie ook kinderen met ADHD.

Samenwerking:

Geen opmerkingen

Aandacht en tijd:

Gesprekjes zijn zeer nuttig, maar vragen wel enige tijd. Dit kan ook uitbesteed worden naar bijvoorbeeld de sbd. Toch is het belangrijk dat de leerkracht (die de hele dag met de leerling omgaat) eigenaar blijft van het proces.

Gebouw/voorzieningen:

Een ruimte waar een leerling zich kan 'terugtrekken' (prikkelarm). Zie ook de site: www.eigenwerkplekje.nl

Literatuur/sites:

- Zie ook kinderen met ADHD
- Kinderen enrust, aandacht en concentratie (H. Algra en I. Dolfsma-Troost)
- Gedragsproblemen van A t/m Z (L. Koning)

Categorie 17: Leerlingen met leerproblemen/ astma

Omschrijving:

Leerlingen met een normale intelligentie die moeite hebben bij de verwerving van kennis en vaardigheden als lezen, rekenen, schrijven, taal, spellen, wereldoriëntatie enzovoort. Leerlingen met astma hebben een chronische ontsteking van de longen, hierdoor kan er sprake zijn van benauwdheid, hoofdpijn, een concentratieprobleem, hoesten, een raspemde ademhaling.

Ondersteuningsbehoefte:

- De leerling heeft meer tijd nodig voor instructie en verwerking.
- De leerling heeft meer behoefte aan herhaling en uitleg, zo nodig individueel.
- De leerling heeft behoefte aan het concreet en praktisch maken van de lesstof, eenduidige, korte aanwijzingen.
- De leerling heeft veel baat bij aangeleerde strategieën.
- De leerling heeft hulp nodig bij het integreren van kennis.
- De leerling heeft veel stimulans nodig en heeft baat bij het bewust aanbieden van leerstof.
- De leerling heeft behoefte aan concrete toepasbaarheid van verworven kennis en vaardigheden.

Leerkrachtvaardigheden:

- Praat en schrijf duidelijk.
- Observeer nauwkeurig de leerontwikkeling.
- Leer geheugensteuntjes aan om nieuwe afspraken te onthouden.
- Maak gebruik van kleine tussenstapjes.
- Geef bondige adviezen en een sturende instructie (laten zien hoe materiaal gestructureerd kan worden zodat probleem makkelijker kan worden opgelost).
- Biedt gestructureerd onderwijs aan.
- Werk met meerdere oplossingsstrategieën (bijv. verbaal én op handelingsniveau).
- Biedt opgaven stap voor stap aan.
- Besteed aandacht aan emotionele ondersteuning.
- Stimuleer de denkvaardigheid van de leerling en laat ze met elkaar praten over hoe ze iets oplossen.
- Werk aan het zelfvertrouwen van het kind.

Bij astma:

- Compenseer waar nodig tijdens de gymlessen.
- Vermijd prikkels (stof, huisdieren, parfum).
- Zorg dat de medicatie op school aanwezig is.
- Informeer ouders/verzorgers bij een aanval.

Overige aandachtspunten:

Een goede tip: laat de leerling zelf een presentatie maken of spreekbeurt houden over astma. Dit levert vaak begrip van de medeleerlingen op.

Samenwerking:

In ieder geval de ouders, en zo nodig een longverpleegkundige. Geef de leerling zo nodig een maatje.

Aandacht en tijd:

Intensieve aandacht en instructie, evenals extra oefen- en verwerkingstijd.

Gebouw/voorzieningen:

Voor leerlingen met astma is een gezond binnenklimaat, met een vaste temperatuur en vaste luchtvochtigheid, noodzakelijk. Ook zijn stofvrije gladde vloeren een vereiste.

Literatuur/sites:

www.astmafonds.nl

Categorie 18: Leerlingen met dyslexie

Omschrijving:

Dyslexie is een leesstoornis. Het leesniveau ligt dan aanzienlijk onder het niveau dat hoort bij de leeftijd, de intellectuele ontwikkeling en de bij de leeftijd passende opleiding. Deze stoornis heeft een significante invloed op de schoolresultaten en die dagelijkse bezigheden waarvoor leesvaardigheid nodig is.

Technisch lezen en/of spelling en het zelf schrijven gaan veel moeizamer dan de andere onderwijsvakken. Er is dus een automatiseringsprobleem op deelgebieden. Er is sprake van een lage leessnelheid en er zijn problemen met het begrijpen van de tekst indien deze zelf wordt gelezen. Ook zijn er problemen met het correct lezen (woorden worden weggelaten, letters worden omgedraaid; de betekenis van het gelezene wordt vervormd). Vaak zijn er problemen met spelling (spellen fonetisch en inconsequent), soms problemen met grammatica.

Dyslectische leerlingen hebben vaak ook een tragere verwerking van klanken bij het spreken en kunnen een wisselend of onleesbaar handschrift hebben. Ze verwisselen vaak rechts en links en hebben moeite om hun aandacht te richten. Deze leerlingen kunnen gefrustreerd of emotioneel raken over school/lezen/toetsen.

Ondersteuningsbehoefte:

- De leerling heeft behoefte aan extra tijd bij lezen; ook kan een andere leerling de tekst of opdracht voorlezen.
- De leerling heeft behoefte aan extra inoefening bij dictees, en stimulering van het klankaspect van taal.

Leerkrachtvaardigheden:

- Praat en schrijf duidelijk.
- Observeer nauwkeurig de leerontwikkeling op het gebied van lezen en spelling.
- Leer geheugensteuntjes aan om nieuwe afspraken te onthouden.
- Maak gebruik van kleine tussenstapjes.
- Kijk door spellingfouten heen naar de kwaliteit van de taal.
- Laat de leerling niet te veel van het bord overschrijven maar verstrek kopieën.
- Verschaf hulp bij het corrigeren van eigen werk (laat het kind taalwerk niet zelf corrigeren).
- Laat de leerling beschikbare software en hardware gebruiken en laat de leerling met spellingscorrectie werken.
- Gebruik een dyslexievriendelijk lettertype zoals 'Comic Sans', 'Times new roman' of 'Verdana'.
- Reken taalfouten en spellingfouten niet aan bij andere vakken.
- Laat de leerling werkstukken mondeling toelichten; sta extra gebruik van beeldmateriaal toe.

Overige aandachtspunten:

Als er sprake is van een zintuiglijk defect , dan zijn de leesproblemen ernstiger dan gebruikelijk.

Er is nogal eens sprake van co-morbiditeit: de dyslexie gaat dan gepaard met andere stoornissen zoals aandachtstoornissen, motorische stoornissen, spraak/taalstoornissen en dergelijke.

Dyslexie-leerlingen hebben in de kleutertijd moeite met het onthouden van versjes, rijm, het aanleren van de kleuren, links/rechts en een algemeen zwak taalniveau.

In groep 3 onderscheid tussen de spellende of radende lezer, moeite met aandacht voor verbale informatie, moeite met verschillen tussen m/n, t/k, ba/da, moeite met het zien van verschil tussen p/q en b/d, moeite met reeksen zoals tafels en het onthouden van woordcombinaties en uitdrukkingen en gezegdes.

Samenwerking:

Een leesmaatje die helpt met het lezen van een opdracht (werken in duo's).

Aandacht en tijd:

Verlengde instructie, behoefte aan een uur extra leestijd per week.

Tijd vrijmaken voor extra handen in de groep (stagiaire, onderwijsassistent, remedial teaching).

Extra verwerkingstijd.

Gebouw/voorzieningen:

Aparte oefenruimtes voor individuele hulp of groepshulp.

Literatuur/sites:

- www.masterplandyslexie.nl en de diverse protocollen leesproblemen en dyslexie (downloaden: www.expertisecentrumnederlands.nl)
- www.steunpuntdyslexie.nl
- www.dyslexie.nl
- www.stichtingdyslexienederland.nl
- www.dedicon.nl (voorheen Federatie Nederlandse Blindenbibliotheken, voor het bestellen van aangepaste leermiddelen)
- www.avv.nl/ozop/ontwikkelperspectief

Categorie 19: Leerlingen met NLD

Omschrijving:

NLD staat voor Non Verbal Learning Disorder ofwel een niet-verbale leerstoornis. Bij deze leerlingen gaat het horen en praten beter dan het zien en het voelen. Er zijn vooral problemen in de non-verbale communicatie (rechter hersenhelft). Het gaat om een neuropsychologische diagnose, die door anderen niet wordt erkend. De specifieke kenmerken geven echter aanleiding tot praktisch gebruik van de stoornis. De volgende kenmerken kunnen genoemd worden:

- Moeizaam aanpassingsvermogen (moeite met nieuwe situaties, wel goed kunnen opnemen van auditieve informatie).
- Op jongere leeftijd vaak hyperactief, op wat oudere leeftijd eerder faalangstig of driftig/koppig.
- Vakken als inzichtelijk rekenen, klokkijken en begrijpend lezen, aardrijkskunde, handvaardigheid, tekenen en gymnastiek verlopen moeizaam; daartegenover lukken technisch lezen en spelling wel.
- Het leggen van verbanden zoals oorzaak en gevolg is vaak lastig.
- Ze hebben een beperkt ruimtelijk inzicht.
- Er is vaak sprake van zwakke motorische vaardigheden: (aanvankelijke) problemen met het handschrift, slechte oog-hand coördinatie
- Zwakke planning; ze hebben een letterlijk geheugen, en weinig besef van tijd. Er is sprake van ongeremd spreken en/of vragen. (Ze praten veel, zeggen weinig.)
- Het contact met anderen kan moeizaam verlopen (eerder oudere of jongere vriendjes dan leeftijdsgenoten). Ze leren weinig door ervaring.
- Ze blijven vaak hangen in details, overzien het geheel niet.
- Hebben moeite om informatie toe te passen en informatie te automatiseren.

Ondersteuningsbehoefte:

- De leerlingen hebben behoefte aan mondelinge instructie.
- De leerlingen hebben behoefte aan veel herhaling, omdat onbekende stof moeilijk wordt opgenomen.
- De leerlingen hebben behoefte aan een gestructureerde en voorspelbare omgeving.
- De leerlingen hebben behoefte aan vaste rituelen.
- De leerlingen hebben behoefte aan veel verbale feedback.
- De leerlingen hebben behoefte aan een positieve en stimulerende leerkracht.

Leerkrachtvaardigheden:

- Biedt de lesstof aan in veel korte stapjes; maak gebruik van vaste stappen.
- Laat zelf geschreven teksten zorgvuldig nalezen.
- Laat eventueel in blokletters schrijven of neem klassikale les op met cassetterecorder.

- Biedt hulp bij problemen in de sociale omgang.
- Let niet alleen maar op wat de leerling zegt, maar vooral op wat de leerling doet.
- Laat de leerling verbaliseren om te controleren of het begrepen is.
- Help de leerling non-verbaal gedrag interpreteren (gebaren/gelaatsuitdrukkingen).
- Biedt systematisch allerlei materiaal aan waarbij de leerling zijn visuele en tactiele waarneming kan ontwikkelen.
- Eerst het praatje dan het plaatje; help de leerling om de leertaak te ordenen.
- Geef voortdurend procesinformatie (evalueren) en voorkom faal-ervaringen.
- Maak gebruik van de laptop en de rekenmachine; werk met losbladige vellen.
- Niet te veel van het bord laten overschrijven. Geen materiaal met ingewikkelde lay-out of plaatjes. Schrijf de opgaven eventueel zelf op en laat de leerling alleen de uitkomsten opschrijven.
- Toets eventueel mondeling.
- Houd rekening met laag schrijftempo.
- Structureer spelsituaties; vermijd competitie, benoem gewenst gedrag.

Overige aandachtspunten:

De genoemde kenmerken zijn lang niet altijd eenduidig (er is ook een gedeeltelijke overlap met ADHD en PDD-NOS). Naarmate een kind ouder wordt, worden er meer eisen aan het kind gesteld. Dit verklaart waarom NLD vaak pas op wat latere leeftijd ontdekt wordt. Er is vaak een grote discrepantie tussen verbale en performale IQ ten gunste van de verbale intelligentie.

Samenwerking:

Een maatje kan goede diensten bewijzen.

Aandacht en tijd:

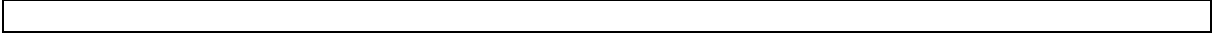
De leerling vraagt extra instructietijd, en tijd van begeleiding.

Gebouw/voorzieningen:

Geen opmerkingen.

Literatuur/sites:

- 'Kinderen met NLD', Annemieke van Dijk (Swets & Zeitlinger) ISBN: 90 265 1700 9
- 'NLD: signaleren, diagnosticeren en behandelen in de onderwijssetting', Molenaar-Klumper
- 'Kinderen met ruimtelijk-visuele problemen. Een beren-aanpak', K. Timmerman & van der Schoot.
- 'Balans Belicht, NLD', een uitgave van de Vereniging Balans.
- www.nldinfo.nl
- www.balansdigitaal.nl
- www.nld.be
- www.av.s.nl/ozop/ontwikkelperspectief

Categorie 20: Leerlingen met lees- en taalproblemen

Omschrijving:

Leerlingen, die lees- en spellingzwak zijn, maar bij wie geen sprake is van dyslexie, en bij wie geen sprake is van auditieve- of communicatieve beperkingen (de zgn. cluster 2 kinderen). Ze zijn taalzwak, vanwege beperkte leerbaarheid/cognitieve beperkingen en/of een lage score op meerdere onderdelen van een logopedie test, waarbij de spraak-/taalontwikkeling achterblijft. In groep 3 vallen deze kinderen met name uit op taalbegrip en begrijpend lezen.

Taalzwakke leerlingen (NT1 en NT2), laaggeletterdheid in Nederland. Hieronder vallen zowel kinderen uit achterstandmilieus als kinderen die het Nederlands als 2de taal hebben. Deze leerlingen hebben een beperkte woordenschat. Hierdoor zijn ze verbaal vaak niet goed weerbaar (kwetsbaarheid).

Ondersteuningsbehoefte:

De leerling heeft behoefte aan een stimulerende leesomgeving voor alle jaargroepen:

- Een rijke leesomgeving (kiezen van boeken: aanbod; beschikbaarheid; toegankelijkheid; presentatie; lezen: tijd maken om te lezen; voorlezen; voor jezelf lezen; reageren: vertellen/praten over boeken; boekbesprekingen houden)
- Specifieke aandachtspunten, zoals: zorg voor voldoende boeken, tijdschriften die aansluiten bij niveaus en interesse; hulpmiddelen toestaan; helpen bij uitzoeken van een boek; leeslogboek bijhouden; niet onvoorbereid hardop laten lezen; vast leesmaatje;
- Betrek de ouders erbij en laat deze meedoen met het lezen (lid van de bibliotheek; voorlezen; samen lezen; kind laten lezen).

De leerling heeft behoefte aan een schrijf-/spelling omgeving voor alle jaargroepen, die:

- in hoge mate gestructureerd is en minimumstof aangeeft;
- gericht is op het aanleren van strategieën (fonologisch; regels; analogie; inprenting);
- streeft naar een metacognitieve benadering (probleem-, proces- en evaluatiebewustzijn);
- niet de deelvaardigheden als uitgangspunt neemt, maar deze als middel ziet om spellingproblemen te leren beheersen;
- gericht is op nadrukkelijke instructie;
- aandacht besteedt aan de volgende leerstappen: oriënteren op het probleem, isoleren, discrimineren en het wendbaar maken van het probleem;
- de zelfinstructie of het zelf verbaliseren stimuleert;
- aandacht besteedt aan de motivatie.

Leerkrachtvaardigheden:

Zie ook bij de ondersteuningsbehoefte.

De leerkracht sluit aan bij de onderwijsbehoeften van de leerling en heeft aandacht voor de specifieke leerling-kenmerken van lees- en taalzwakke kinderen.

De leerkracht let voortdurend en is alert op signalen.

De leerkracht stimuleert en bemoedigt de leerling voortdurend.

Overige aandachtspunten:

- Zie ook kinderen met dyslexie.
- De risicoscreening van groep 2 in februari, uitkomsten van de CITO-TvK.
- Ga na of er logopedie is geïndiceerd.
- Sluit uit of er ook sprake is van gehoorverlies.
- Kijk naar de informatieverwerking: concentratie, aandacht en taakgerichtheid.

Samenwerking:

De ouders zijn een belangrijke partner in het helpen van deze leerlingen.
Werken in een klein groepje of werken in duo's

Aandacht en tijd:

De leerling heeft vaak behoefte aan een verlengde instructie. Ook is er sprake van behoefte aan extra lees- en taaltijd per week. Het is goed om tijd vrij te maken voor extra handen in de groep (een stagiaire, onderwijsassistent, remedial teaching).

Gebouw/voorzieningen:

Eventueel aparte oefenruimten.

Literatuur/sites:

- Protocol leesproblemen
- VVE programma's
- www.taalpilots.nl
- www.makelijklezenplein.nl
- Spellingchecker, Eduforce
- www.bloon.nl
- www.avv.nl/ozop/ontwikkelperspectief

Categorie 21: Hoogbegaafde leerlingen

Omschrijving:

De grens van hoogbegaafdheid wordt verschillend getrokken. Een totaal-IQ van >130 wordt veel gebruikt. Deze leerlingen hebben een voorkeur voor zelfstandig werken, en vinden samenwerken met leerlingen met een gewoon IQ niet prettig. Vaak streven ze naar een zekere perfectie en leggen zichzelf hoge persoonlijke normen op. Daarmee ligt het gevaar van faalangst op de loer. Het komt regelmatig voor dat ze zeer specifieke interesses hebben (ruimtevaart). Ze beschikken over een grote algemene kennis en een uitgebreide woordenschat. Verbaal zijn ze sterk; soms komt hun verbale of schriftelijke uitdrukkingwijze wat chaotisch over voor een ander door de grote gedachten-sprongen en gelegde verbanden. Ze redeneren veel op een hoger abstractieniveau. Ook is het creatief denken rijk ontwikkeld.

Ondersteuningsbehoefte:

- De leerling heeft doorgaans minder behoefte aan instructie; het kan echter een valkuil zijn dat deze leerlingen geen instructie nodig hebben en 'het wel snappen'.
- Hetzelfde geldt voor oefentijd; te veel oefenen werkt demotiverend. Ook hier dezelfde valkuil.
- De leerling heeft behoefte aan uitdaging c.q. uitdagende taken.
- De leerling heeft behoefte aan een gedifferentieerd aanbod

Leerkrachtvaardigheden:

- De leerkracht is alert op hoogbegaafde kinderen in zijn groep; hij signaleert ook tijdig eventuele onderpresteerders onder hen.
- De leerkracht past het onderwijs aan op de leerstijl van deze leerling.
- De leerkracht speelt in op de specifieke mogelijkheden en de creativiteit van de individuele leerling.
- De leerkracht erkent ongelijkheid; en schept een goed/positief pedagogisch klimaat.
- De leerkracht zorgt voor stimulerende (extra) opdrachten (filosofie, informatiekunde, etc.)

Overige aandachtspunten:

Wees alert op de sociaal-emotionele ontwikkeling.

Het Zwols Model is een differentiatie-model waarbij ook veel aandacht wordt gegeven aan (hoog)begaafde leerlingen. We verwijzen daarom naar deze map, het vijfde niveau. Hierin wordt uitgebreid geschreven over deze leerlingen en de voor hen benodigde aanpak.

Samenwerking:

Het is goed om hen om te laten gaan met gelijkgestemden; een verrijkingsgroepje is een goede gelegenheid hiervoor. Ook is intensief contact met de ouders zeer nuttig.

Aandacht en tijd:

Structureel aandacht voor instructie en evaluatie bij de hun gegeven verrijkingsstof.

Gebouw/voorzieningen:

Bij bepaalde opdrachten moet er aparte ruimte voor deze leerlingen zijn.

Literatuur/sites:

‘ Omgaan met (hoog)begaafde kinderen’ , ISBN: 90-5574-274-0

‘ Hoogbegaafde leerlingen’ , ISBN: 90-5352-279-4

www.hoogbegaafdheid.nl

www.pharos.nl

Categorie 22: Gedragsproblemen hoogbegaafde leerlingen

Omschrijving:

Er kan bij hoogbegaafde leerlingen soms sprake zijn van bepaalde, voor hen specifieke gedragsproblemen. De literatuur is hierover verdeeld. Waar de een vooral wijst op veel voorkomende problematiek op sociaal-emotioneel gebied, ontkent de ander dat er meer problemen spelen dan bij 'normale' kinderen.

Door hun cognitieve voorsprong en hun eigen denkpatronen is er wel het gevaar van sociale problematiek met hun leeftijdsgenoten. Dan hebben ze de neiging tot ouderlijk taalgebruik en zoeken zij vriendschap bij oudere kinderen en volwassenen. De leeftijdgenoot heeft hen te weinig te bieden. Er kan wel eens verwarring zijn met trekken van autisme en/of ADHD.

Ook kan de verveling leiden tot storend gedrag in de groep. Onderpresteren, faalangst, perfectionisme komen regelmatig voor.

Ondersteuningsbehoefte:

- De leerling heeft vooral behoefte aan begrip en erkenning
- De leerling heeft ook vanuit preventief oogpunt veel behoefte aan vervangende, uitdagende en verrijkende leerstof.
- De leerling heeft soms behoefte aan sociale ondersteuning, of zelfs een sova-training. Hierbij is het belangrijk om uit te gaan van een positief startpunt: hoe ga ik om met... Er is dus geen sprake van een afwijking of stoornis!

Leerkrachtvaardigheden:

- De leerkracht is sensitief en responsief: hij heeft oog voor de mogelijke problematiek die samenhangt met hoogbegaafdheid.
- De leerkracht beschikt over een didactisch en pedagogisch instrumentarium om met deze leerlingen om te gaan. Preventie heeft daarbij het primaat.

Overige aandachtspunten:

Het Zwols Model is een differentiatie-model waarbij ook veel aandacht wordt gegeven aan (hoog)begaafde leerlingen. We verwijzen daarom naar deze map, het vijfde niveau. Hierin wordt uitgebreid geschreven over deze leerlingen en de voor hen benodigde aanpak.

Samenwerking:

Het is goed om hen om te laten gaan met gelijkgestemden; een verrijkingsgroepje is een goede gelegenheid hiervoor. Dit kan dienen als uitlaatklep en tegengewicht voor het klassikale juk.

Ook is intensief contact met de ouders zeer nuttig.

Aandacht en tijd:

Geen opmerkingen.

Gebouw/voorzieningen:

Geen opmerkingen

Literatuur/sites:

'Omgaan met (hoog)begaafde kinderen', ISBN: 90-5574-274-0

'Hoogbegaafde leerlingen', ISBN: 90-5352-279-4

www.hoogbegaafdheid.nl en www.pharos.nl

